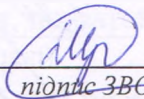

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації
Кафедра психології, педагогіки та суспільних дисциплін

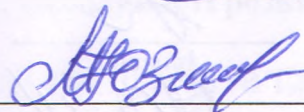
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: «Особливості розвитку особистісної зрілості майбутніх
психологів»

Здобувача вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
ПСБ-20-1 групи,
спеціальності 053 «Психологія»
ОПП «Психологія»

підпис ЗВО

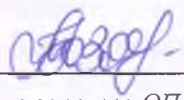
Гладка М.А.

Науковий керівник

підпис наукового керівника

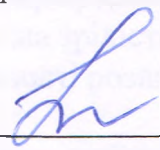
Заушнікова М. Ю.
к. психол. наук, доцент

Гарант освітньо-професійної
програми

підпис гаранта ОПП

Заушнікова М. Ю.
к. психол. наук, доцент

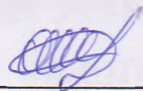
Допущено до захисту за рішенням кафедри
психології, педагогіки та суспільних дисциплін
протокол від «24» травня 2024 р. № 13

підпис

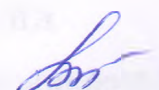
Завідувач кафедри

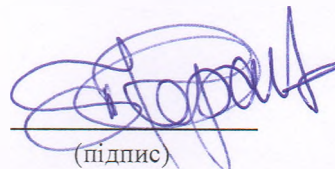
Петухова І.О.
к. психол. наук, доцент

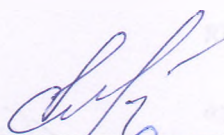
Ірпінь – 2024

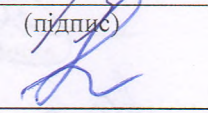
Реєстрація № 4 06.06.24 O. A. Демченко
(дата) (підпис відповідальної особи)

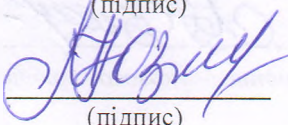
Результати перевірки до захисту
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 92/5 10.06.24
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: С.І. Корсун
(підпис) (ініціали, ПІБ)

Члени комісії: О.Г. Льовкіна
(підпис) (ініціали, ПІБ)

 І.О. Петухова
(підпис) (ініціали, ПІБ)

 М. Ю. Заушніков
(підпис) (ініціали, ПІБ)

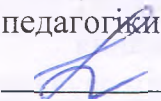
**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації

Кафедра психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітньо-професійна програма «Психологія»

Затверджую:

Завідувач кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін

 І.О. Петухова

**Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти**

Гладкої Марії Андріївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

*Тема кваліфікаційної роботи: Особливості розвитку особистісної зрілості
майбутніх психологів*

Затверджена наказом ректора від 04.10.2023 № 1292

Термін подачі закінченої роботи: 05.04.2024

Цільова установка: проаналізувати сутність основних теоретичних підходів щодо досліджуваної проблеми у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі; емпірично дослідити особливості розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів. На основі результатів теоретичної та емпіричної частин дослідження розробити практичні рекомендації щодо покращення рівня розвитку особистісної зрілості.

Мета роботи: теоретико-емпіричне вивчення особливостей розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення рівня розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів в процесі професійної підготовки.

Об'єкт роботи: особистісна зрілість майбутніх психологів..

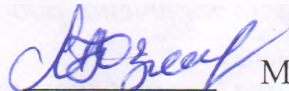
Предмет роботи: особливості розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів.

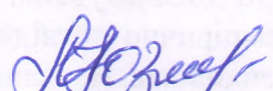
База дослідження: Загальну вибірку в процесі дослідження склали 30 майбутніх психолога, які проходять навчання у Державному податковому університеті та Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.

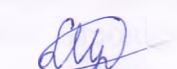
Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання роботи	
		За планом	Факт
1	2	3	
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	до 15.09.2023	15.09
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	01.11.2023	01.11
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	до 01.04.2024	01.04
4.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	до 01.05.2024	01.05
5.	Публікація тез у збірнику наукових матеріалів	до 01.05.2024	01.05
6.	Попередній захист роботи	10.05.2024	10.05
7.	Отримання відгуку керівника роботи	16.05.2024	16.05
8.	Отримання зовнішньої рецензії	до 20.05.2024	20.05
9.	Допуск роботи зав. кафедри до захисту	до 24.05.2024	24.05
10.	Захист роботи	10.06.2024	10.06

3. Дата видачі завдання «10» жовтня 2023

4. Керівник кваліфікаційної роботи: М.Ю. Зауш
(підпис)

5. Керівник освітньо-професійної програми: М.Ю. Зауш
(підпис)

6. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти М.А. Глад
(підпис)

АНОТАЦІЯ

«Особливості розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів»

Мета роботи: теоретико-емпіричне вивчення особливостей розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення рівня розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів в процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження: особистісна зрілість майбутніх психологів.

Предмет дослідження: особливості розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів.

Базою дослідження є заклади вищої освіти.

У **першому** розділі здійснювався теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми дослідження, визначалися вихідні позиції дослідження: мета, завдання.

У **другому** розділі наводяться результати вивчення поняття особистісної зрілості майбутніх психологів. Представлені практичні рекомендації щодо покращення рівня особистісної зрілості студентам закладу вищої освіти.

Отримані результати можуть бути використані як посібник з особливостями розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів. Матеріали якого можна використовувати студентам для покращення сформованості особистісної зрілості та їх викладачами, для психокорекційного впливу.

Кваліфікаційна робота містить 56 найменування (із них – 5 іноземними мовами) та 2 додатки на 23 сторінках. Основний зміст бакалаврської роботи викладений на 61 сторінках, містить 14 таблиць, 11 рисунків. Загальний обсяг роботи складає 98 сторінки.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2024.

Рік захисту роботи: 2024.

ABSTRACT

"Features of the development of personal maturity of future psychologists"

The purpose of the work: theoretical and empirical study of the peculiarities of the development of personal maturity of future psychologists and the development of practical recommendations for improving the level of development of personal maturity of future psychologists in the process of professional training.

Object of research: personal maturity of future psychologists.

Subject of the work: features of the development of personal maturity of future psychologists.

The research is based on higher education institutions.

In the **first** chapter, a theoretical analysis of literature sources on the research problem was carried out, and the initial positions of the research were determined: purpose, tasks.

The **second** chapter presents the results of studying the concept of personal maturity of future psychologists. Practical recommendations for improving the level of personal maturity of students of higher education institutions are presented.

The obtained results can be used as a guide to the peculiarities of the development of personal maturity of future psychologists. The materials of which can be used by students to improve the formation of personal maturity and their teachers, for psychocorrective influence.

The qualification paper contains 56 titles (including 5 in foreign languages) and 2 attachments on 23 pages. The main content of The Bachelor's work is presented on 61 pages, contains 14 tables, 11 drawings. The total volume of work is 98 pages.

Year of execution of the qualification work: 2024.

Year of work presentation: 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	12
1.1 Основні підходи до вивчення поняття «Особистісна зрілість» особистості у психологічній літературі.....	12
1.2 Психологічні особливості юнацького віку.....	19
1.3 Особливості особистісної зрілості майбутніх психологів.....	25
Висновки до першого розділу.....	28
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	31
1.1 Методичне забезпечення та процедура проведення вивчення особистісної зрілості майбутніх психологів.....	31
1.2 Аналіз результатів дослідження особистісної зрілості майбутніх психологів.....	33
1.3 Практичні рекомендації щодо покращення рівня особистісної зрілості майбутніх психологів.....	55
Висновки до другого розділу.....	63
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. На кожному етапі життя людина звертає свою увагу на щось нове певні та піднімає для себе певні питання. Закінчуючи навчання в університеті студенти задаються питанням, чи сформовані вони як спеціалісти, і найбільша проблематика полягає не у впевненості в професійних компетентності та навичок, на здобуття яких націлене навчання та можна легко перевірити. А особистісні якості, формування яких є опосередкованим. Тому потребує звернення уваги.

Для різних професій актуальність теми особистісної зрілості є різною. Але, для психологів цей компонент є дуже важливим. Специфіка професії полягає в тому, що вони працюють зі внутрішнім світом людини, використовуючи себе, як головний інструмент. Тож крім професійних навичок, важливо бути особистісно зрілим. Лише особистісно зріла особистість здатна використати свої навички для досягнення найкращого результату в роботі.

Тему особистісної зрілості вивчають вже давно. Ще з періоду встановлення класичної психології. Це поняття вів у наукову літературу американський психолог Гордон Віллард Олпорт. Тоді актуальність появи цього поняття було зрозуміти хто така дійсно доросла людина. Психоаналіз на той час не досліджував це питання. Тож, психолог розпочав вивчення здорової дорослої особистості. І для опису дорослої людини він вибрав таку характеристику, як особистісна зрілість. Так це поняття увійшло в наукову літературу, і стало невід'ємною та важливою частиною знань психології.

З тих часів і до нині поняття особистісної зрілості невпинно досліджується, хоча досі немає загальноприйнятого знання про сутність особистісної зрілості. Її вивченням переважно займаються такі напрямки психології, як: гуманітарна психологія (А. Маслоу, К. Роджерс), когнітивна психологія та аналітична (К. Юнг, Г. Олпорта). Для України ця тематика є достатньо актуальною, ми це можемо бачити через кількість науковців які

займаються вивченням цього поняття. М.Й. Боришевський, С.Л. Братченко, Т.М. Титаренко, О.С. Штепа, Ю.З. Гільбух, О.В. Завгородня та багато інших.

Актуальність даної теми полягає також в тому що в сучасному світі збільшується запит на психологічні послуги, що в свою чергу збільшує кількість студентів-психологів. При збільшенні кількості студентів, зменшується вплив який використовується для формування особистісних якостей психолога, що унеможливорює повноцінної сформованості спеціаліста в межах навчального закладу. Тож, є потреба у вивченні та розробки методичних рекомендацій. Задля, покращення та розвитку процесу формування майбутніх фахівців, які будуть професійно допомагати людям.

Об'єкт дослідження: особистісна зрілість майбутніх психологів.

Предмет дослідження: особливості розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів.

Мета дослідження: теоретико-емпіричне вивчення особливостей розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення рівня розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів в процесі професійної підготовки.

Мета дослідження дозволяє визначити **наступні завдання:**

1. Вивчити теоретичні підходи до проблеми особистісна зрілість особистості, виявити особливості розвитку особистісної зрілості майбутнього психолога в психологічній літературі.
2. Здійснити емпіричне дослідження особливостей розвитку особистісної зрілості майбутнього психолога.
3. Розробити методичні рекомендації підвищення рівня розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів в процесі професійної підготовки.

Для розв'язання мети та поставлених завдань було використано наступні **методи дослідження:**

- 1) теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація наукових літературних джерел;
- 2) емпіричні методи: спостереження, анкетування,

психодіагностичне тестування, експертне оцінювання.

3) статистичні методи.

Як інструментарій цього дослідження використовувалися діагностичні методики: методика особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха.

Теоретична значущість полягає у розкритті поняття особистісної зрілості та важливості цього компоненту для професійного становлення психолога. Тим самим підвищення обізнаності в даній темі та спонукання до майбутніх досліджень. Емпіричне дослідження дає розуміння про рівень розвитку особистісної зрілості у студентів.

Практична значущість цієї роботи полягає у використанні методичних рекомендацій та тренінгові заняття педагогами вищих навчальних закладів для допомоги у формуванні особистісної зрілості студентам-психологам. Надає можливість майбутнім психологам самостійно займатися своїм особистим зростанням.

Методологічна основа роботи. При вивченні поняття були використані знання з гуманістичної, когнітивної психології та психоаналізу. Для вивчення структури особистісної зрілості, проаналізовано літературу системної психології.

Експериментальна база дослідження. Психологічне дослідження було проведено на базі Державного податкового університету та Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Участь прийняли студенти 1 та 4 курсів, у кількості 30 осіб.

Апробація результатів дипломної роботи. Результати дослідження були представлені на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства».

Публікації. Наукові тези за темою: «Особистісна зрілість: психологічні аспекти.» були опубліковані у збірнику матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства».

Структура та обсяг. Бакалаврська кваліфікаційна робота складається з вступу, 2 розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (56 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАБИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ

1.1 Аналіз наукових підходів до вивчення особистісної зрілості

Питанням вивчення людською зрілості розглядалося протягом багатьох століть. Вивчали її всі науки які займалися вивченням людини: ці і філософія медицина, акмеологія та інші. В свої часи Авіценна вважав що всі науки повинні поділятися на дві групи: практичні та теоретичні. І одні із аспектів, якими повинена займатися практична наука були поведінка та зрілість людини. Спершу зрілість розглядалася через біологічні та вікові зміни та якості. Та в сучасній науці, коли ця тема стала більш актуальною у відповідь на зміни соціального устрою, важливим став розглядання зрілості через соціально-психологічний аспект [3].

Коли говориться про зрілість, то в сучасній літературі є два основних значення: зрілість, як біологічна характеристика, досягнення зрілого віку та зрілість, як високий рівень розвитку характеристик людини. Ця такі аспекти: соціальний, духовний, інтелектуальний, психологічний, професійний та особистісний. Кожен цей аспект розвивається в контексті зрілості. Тож маємо 6 видів зрілості відповідно до цих аспектів. Які складаються в загальну зрілість. Одну з цих зрілостей ми вивчаємо – особистісну зрілість.

Поняття «особистість» є відображенням соціально та психологічний аспект людини. Особистість є результатом взаємодії індивіда із соціумом в результаті соціо-культурного впливу людства, набуваються неповторні якості і робить цю людину унікальною. Формуються риси особистості, які відображаються через поведінку [Помилка! Джерело посилання не знайдено.].

В науковій літературі немає чітко сформованого визначення поняття особистісної зрілості. Тож існують багато різних визначень, спільне в них те

що зазвичай його подають через набір характеристик які притаманні людині з розвинутою особистісною зрілістю. Це відбувається через те що особистісна зрілість є складним, динамічним структурним утворенням соціально-психологічного розвитку особистості.

Дослідження «особистісної зрілості» можна поділити на два етап. Межею поділу на ці історичні етапи є середина 60-х рр. XX ст, і основною відмінністю що в під час другого етапу поняття вивчається як самостійний предмет дослідження.

Перший етап розвитку наукової думки про особистісну думку, це період зародження вивчення явища та розуміння актуальності даного явища. У кожному класичному напрямку психології стали розглядати це явище та сформували певну свою думку [3].

Зародження поняття відбулося в межах аналітичній психології, його вів американський психолог Гордон Оллпорт, Вчений описував особистісно зрілу особистість для того щоб описати психічно здорову дорослу особистості. Головні його думки були про те що неможливо описати повністю особистісну зрілу особистість через те що вона є різноманітною. Шлях розвитку є унікальний, існує безліч шляхів які приводять до психічного здоров'я, тому і характеристики цього здоров'я теж буде унікальним. Наступним твердженням є те що через унікальність людини при вивченні треба розглядати ідеальну людину, а не реальна, бо в реальній не буде представлено всі характеристики на високому рівні. Останнє твердженням є те, що особистісна зрілість не є взаємопов'язані з віком людини. Саме події які відбуваються в житті призводять до зростанню зрілості [2].

Г. Оллпорт представив шість характеристик особистісної зрілості: незалежні інтереси та широкі кордони власного «Я» (важливим елементом це начвність власних інтересів та вміння їх реалізовувати), здатність до теплих стосунків із собою та оточуючими (розуміння те що кожен має свою власну ідентичність), реалістичне сприйняття світу (мінімально спотворюють своє бачення світу); почуття гумору та самопізнання (прагнення до об'єктивного

бачення самого себе) та цілісність сенсу життя (має мету життя)[8].

Особистісна зрілість, за версію З. Фрейда, здобувається після проходження всіх стадій розвитку. Та має відповідати двом характеристиках: прагнення до діяльності та альтруїстично любити іншу людину [4].

Наступником Фрейда був Альфред Адлер який в свою чергу розробив власне трактування ідей вчителя. Він визначав особистісно зрілу особистість як ту, що соціальна, продуктивна, має сталі стосунки з іншими, досягає своєї мети. Основі його вчення є теза – людина прагне переваги і цим надає своєму житті цінність [8].

Вільям Штерн вважав, що особистісний розвиток це розуміння цінності яку дає оточення. Він розглядав що головним чинником формування особистості є взаємодії між дозріванням та соціумом [28].

У своїх працях К. Юнг каже що процес набутті особистісної зрілості відбувається під час індивідуалізації особистості та шлях до справжнього «Я». Ідеалом зрілості є духовна вдосконалість, сила і стійкість до обставин. Важливим компонентом є те що особистість бере на себе відповідальність за своє життя [8].

Вивчаючи праці Анни Фрейд ми бачимо що вона розглядала особистісну зрілість в межах теорії про захисті механізми. Для того щоб протистояти владі Воно, потребується використання механізмів які відносяться до вищого рівня розвитку зрілості [3].

Карен Хорні акцентувала на впливі соціального середовища на розвиток особистісної зрілості. А Мелані Кляйн, представниця дитячого психоаналізу, описала особистісно зрілу особистість через теорію об'єктивних відношень.

Цікавим до вивчення є погляд гуманістичної психології на поняття особистісної зрілості. Характерним для цього напрямку є думка про те що зрілість досягається шляхом особистісного розвитку.

Великий психолог А. Маслоу вважав що шлях до особистісної зрілості лежить через самоактуалізацію. Так як за ієрархією потреба в самореалізації є найвищою потребою, яка саме спонукає до внутрішнього зростання. Тож

замість терміну «особистісної зрілості» він використовував – рівень самоактуалізації [56].

Ерік Фромма, описував особистісну зрілість через характеристики, так як: продуктивний характер, самовиявлення, критичне мислення та любов до навколишнього світу.

У своїх працях Карл Роджерс використовує власне поняття «повноцінно функціонуюча особистість», яке має такий саме сенс. Це поняття він описав так: при взаємодії з іншими людьми, проявляється особистісну ідентичність, яка в свою чергу формує особистісну зрілість. Важливим аспектом власної ідентичності це повага до себе та до інших людей [8].

Актуальною є думка Еріка Еріксона. На його думку, особистісна зрілість є результатом процесу формування нових якостей, що відбувається під час внутрішньої трансформації. А головними компонентами розвитку особистості є довіра, автономія, інтимність, індивідуальність, цілісність та ідентичність.

Цікавим поглядом на поняття відрізняються праці Л.Колберга. Він розглядав особистісну зрілість в контексті морального розвитку особистості. Він азначає такі три рівні розвитку моральності, як: доморальний (влада у егоїстичних бажаннях), рівень конвенційної моралі (підпорядкування зовнішнім правилам та нормам) та рівень автономної моралі (сформована система внутрішніх етичних принципів)[28].

Вітчизняна наука теж цікавилася поняттям особистісної зрілості. Все почалося 1928 році, коли Н.А. Рибніков запровадив новий розділ вікової психології – акмеологія. Ціль якого була вивчення зрілості.

Видатний український психолог Г.С. Костюк не оминув тему зрілості. На його думку, головним стимулом для розвитку є внутрішні протиріччя людини. Такі як: протиріччя між потребою та можливістю їх опанувати; між бажанням мати стабільність та чогось нового; між рівнем розвитку та місцем в суспільстві [8].

З середини 60-х роках, коли феномен особистісної зрілості виступає як окремий предмет вивчення, настає другий етап у розвитку наукової думки

про це якище.

Цікавим аспектом історичної думки є логотерапія Віктора Франка, розвиток особистості неможливий без розуміння сенсу власного життя та внутрішньої свободи.

В роботі радянських вчених Б.Г. Ананьєва та А.А. Ліна були представленні важливі висновки про те, що категорії "зрілість" і "дорослість" не є тотожними, як вважали на початку вивчення поняття.

Найчастіше дослідження цього феномену розглядалися в контексті вікової психології та діяльнісного підходу (В.І. Аснін, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, А.В. Виготський). Виготський, А.В. Запорожець, П.І. Зінченко, П.Я. Гальперін, І.С. Кон, О.М. Леонтьєв, В.С. Мухіна, В.А. Петровський, С.Л. Рубінштейн, Л.С. Славіна, В.І. Слободчикова та ін.). У контексті особистісно орієнтованих гуманістичних підходів (К.О. Абурханова-Славська, Г.О. Балл, М.Й. Боришевський, Є.І. Головка, О.О. Кронік, С.Д. Максименко, М.В. Савутін, В.О. Татенко, Т.М. Читаленко та ін.) зрілі особистості розглядаються як "зрілі особистості". Зріла особистість є суб'єктом власного життя, діяльності та спілкування, найяскравішими рисами якої є відповідальність та усвідомленість [4].

У своїх працях О.В. Завгородня зазначає що особистісна зрілість не корелюється з віком, бо вона не приходить сама по собі, це результат внутрішньої роботи та умов зростання. Тому не всі дорослі є зрілими [18].

В роботах Юрія Гільбуха особистісна зрілість подається через призму таких п'яти аспектів, як: прагнення досягнень, ставлення до себе, почуття соціального обов'язку, позиція у житті та останній аспект – здатність бути психологічно близькими з іншими людьми [9].

Мирослав Боришевський визначає, що провідною рисою у формуванні особистісної зрілості є самосвідомість. Саме цей аспект, який є частиною індивідуального усвідомлення, важливий при формуванні особистості, як об'єкта та дає можливість направляти ресурси в потрібний напрямок.

За визначенням Сергія Максименка, особистість – це екзистенціальна

форма психіки, завдяки якій утворюється цілісна людина, яка здатна до самовизначення, саморегуляції, саморозвитку, свідомої предметної діяльності та самотійного внутрішнього світу. Тобто, природна характеристика особистості є здатність до розвитку та змін [28].

Досліджуючи праці Любові Долінської ми бачимо такі критерії особистісної зрілості, як: любов до себе та інших, прагнення професійного зростання, прийняття інших людей, і усвідомлення їхньої унікальності, визначена життєва та громадянська позиція, самоприйняття та самореалізація [14].

Професор Павло Лушин бере за основу своїх досліджень думки Карла Роджерса про зрілу особистість, а саме про фасилітацію. Вчений розвив наукову думку та вів нове поняття – екофасилітація. Тут важливою складовою є збереження особистісної екосистеми. Екофасилітація – це уважне ставлення до себе та інших та підтримка динамічної та відкритої екосистеми саморозвитку. Та вплив не на пряму на інших, а через посередник – управління собою [28].

Ганна Меднікова зазначає, що зрілість - це психічна динаміка та якість особистості. З точки зору дослідниці, зрілість формується в процесі онтогенезу, в якому з'являється функція самовизначення, що свідчить про здатність людини обирати та керувати власним життям [29].

Ольга Панченко каже, що особистість формується відповідно до вимог суспільства, і саме суспільство задає модель розвитку людини в процесі свого розвитку.

Ганна Дьоміна вважає, що соціокультурне середовище є фактором формування особистості, впливаючи на певні елементи [17].

Ольга Саннікова вивчає прояв особистісно-типологічних характеристик індивідів у професійно-трудовій діяльності. Вона пропонує континуально-ієрархічну модель, яка підкреслює важливість взаємодії з середовищем та розглядає готовність до діяльності.

Сучасна українська дослідниця Тетяна Титаренко зазначає, що людина

дозріває як особистість, долаючи етапи морального розвитку. Зріла особистість характеризується реалізацією нового плану. Така людина стає більш толерантною і відкритою до інших. Люди стають активними суб'єктами і проявляють незалежність, відповідальність та самоствердження [10].

Оксана Лукасевич запропонувала розглядати особистісну зрілість через призму поведінкового підходу в психології. До основних критеріїв зрілої особистості авторка відносить незалежність, відповідальність, альтруїзм, цілеспрямованість, впевненість у собі, креативність та мудрість [28].

Олена Штепа зробила значний внесок у наукову сферу дозрівання особистості і вважає, що переживання кризи ідентичності є важливим для розвитку зрілої особистості. За допомогою контент-аналізу Олена Штепа визначила десять характеристик зрілої особистості: автономія, толерантність, синергія, глибокі емоції, контактність, філософія життя, креативність, децентралізація, відповідальність та самоприйняття [50].

Олена Чуйко досліджує професійну та особистісну зрілість, підкреслюючи, що вони існують як автономні сутності: О. Чуйко виділила такі критерії зрілої особистості: визнання самоцінності, прийняття інших і самоприйняття (що сприяє особистісному зростанню в самореалізації), довіра до людства, почуття приналежності до суспільства, почуття реальності, соціальне почуття, емпатія, конструктивні стосунки, вміння використовувати різні ролі, рефлексивність, толерантність, его-ідентичність, особистісна гнучкість та свідоме життєве позиціонування. Таким чином, особистісна зрілість - це найвищий рівень індивідуального розвитку, що виражається в готовності та здатності людини здійснювати вільний, незалежний, відповідальний та ціннісно орієнтований вибір і вчинки [28].

Отже, розглядаючи думки багатьох науковців які досліджували поняття особистісної зрілості впродовж довгого періоду вивчення. Ми бачимо два основних елементів які впливають на формування даного явища – соціум та прагнення особистості до власного Я. Аналізуючи літературу ми бачимо такі аспекти особистісної зрілості, як акмеологічний, процесуально-стадіальний,

ресурсно ситуативний, видовий, особистісно-інструментальний та методичний.

1.2 Психологічні особливості юнацького віку

В психологічній науці на сьогоднішній день існують різні вирази, що визначають вікові межі молодих людей, що обумовлено деталями методологічного підходу, на який спираються вчені в разі вікової періодизації. В результаті хронологічні рамки статевого дозрівання трактуються по-різному. Зокрема, в одних джерелах вік від 14 до 17 років відноситься до підліткового віку, в той час як в інших – до юнацького. Верхня межа юнацького віку ще більш неоднозначна: вона обумовлена історичною та соціальною обумовленістю та індивідуальною мінливістю. У вітчизняній психології юнацький вік вважається психологічним віком переходу до незалежності, періодом самовизначення, формування світогляду, моральної свідомості і самосвідомості. У більшості випадків дослідники розрізняють ранній юнацький вік (від 15 до 18 років) та власне юнацький вік (від 18 до 25 років) [32].

Юнацький вік, як окремий вік, почали виокремлювати в кінці XIX століття як універсальне явище, щоб підкреслити особливості психічного розвитку як дівчаток, так і хлопчиків [17]. Причиною цього стали соціально-економічні фактори, зокрема розвиток індустріалізації та урбанізації. У контексті вивчення гендерних питань важливо, щоб юнацький вік формувався одночасно як у дівчат, так і у юнаків. Тобто з формуванням молодих людей для нас впливають 2 важливих висновки: 1) це явище поширене, і воно зачіпає 2 статі одночасно. 2) це визначається відповідними соціально-економічними змінами в суспільстві.

Немає дослідників розвитку, які б не стикалися з проблемами статевого дозрівання та юнацький віку. Певне спрощення дозволяє виділити 3 основних підходи до юнацький віку: біогенетику, соціальну генетику і ментальну

генетику.

І. біогенетичний підхід. Чи не розділяючи підлітковий та юнацький вік, С. Холл співвідніс період від 12-13 до 22-25 років з історичним періодом романтизму – «бурі і натиску». Іншим варіантом біогенетичної концепції є роботи Е. Кречмера і Е. Йенша, ідея яких розвивав представлена у вигляді Е. Конрадом. А. Гезелл вважав, що у віці 16 років настане рівновага: непокірність відступить.

Життєрадісність; внутрішня незалежність, емоційна рівновага, товарииськість і націленість на майбутнє значно зросли.

Соціально-генетичний підхід фокусується на соціальних факторах розвитку, процесах соціалізації. Наприклад, теорія К. Левіна пов'язує проблеми молоді з факторами навколишнього середовища. К. Левін вважає, що розширення життєвого світу людини, кола спілкування, приналежності до групи і типу людей, на яких він орієнтується, є процесом нової епохи. Він вже не дитина і не дорослий, але з внутрішнім протиріччям, невизначеністю внутрішніх домагань, підвищеною незручністю, в той же час агресивністю, схильністю займати крайні позиції і перспективи.

Психогенетичний підхід до аналізу психологічних процесів. Такий підхід дозволяє виділити 3 різних течії [44].

Поведінка з точки зору емоцій, потягів та інших ірраціональних компонентів психіки називається психодинамічною, а поняття, що пояснюють психічні зміни за допомогою когнітивних структур, зазвичай називаються когнітивними або когнітивно-генетичними. Концепція, що походить від самої особистості, називається індивідуальністю.

3 напрямки з усіма представниками: зокрема, психодинамічний напрямок представлено 3 теоріями. Фрейд і Е. Еріксон; особистісний напрямок-Е. Шпрангер, пов'язане з роботами Бюлера; когнітивний напрямок-ж. Піаже, втілено в роботах кольберзької школи.

Зовнішньою ситуацією, характерною для юнацький віку, є зміна соціального статусу, нові соціальні умови і обставини, початок освоєння

нового виду діяльності, розширення соціальних контактів і розвиток соціальних зв'язків. Ці ситуації – необхідність визначити своє місце в житті, розібратися в собі, усвідомити свої здібності, реалізувати себе як члена суспільства - складають основні аспекти соціальної ситуації розвитку, а також, на думку Божовича, виступають причиною формування нової «духовної потреби». - потреба в самовизначенні в житті [56].

Якщо говорити про особливості молодих людей в контексті формування особистості (онтогенетичного розвитку), то це багато в чому залежить від базової позиції автора того чи іншого підходу. Зокрема, в рамках біогенетичної теорії вчені визначають юнацький вік як період розвитку людини, що характеризується інтенсивним зростанням різних здібностей і функцій організму, досягненням їх найвищого розвитку, яке відбувається в основному за рахунок біологічних факторів росту і визначає розвиток всіх інших функцій людини. Наприклад, психоаналітична теорія заснована на біологічних факторах (З. Фрейд), що мають особливе значення: вони бачать в молодих людях заключну стадію (генітальну стадію) духовного розвитку особистості, де повинна відбуватися компенсація вільної енергії захисним механізмом его. Така компенсація повинна привести до формування характеру статевих органів, який в типології психоаналізу визначається як показник зрілої особистості [40]. Необхідним завданням в юності є відділення особистості від впливу батьківського авторитету, від надмірної емоційної залежності у відносинах з батьками. Зазвичай в цьому віці відбувається пошук свого місця в суспільстві, вибір професії, шлюбного партнера, створення сім'ї. Згідно психосоціальної теорії Еріксона, основними проблемами, які індивід повинен вирішити в юнацький віці, є входження в суспільство, засноване на відповідних соціальних ролях (включаючи гендерні), відповідність соціальним вимогам і т. д. Якщо поставлене завдання успішно вирішене, то в особистості формуються новоутворення, які Еріксон визначив як его-ідентичність. На думку вчених, юнацький вік є чутливим етапом для формування ідентичності молодих людей, яке відбувається за рахунок

існуючого соціального та особистісного вибору, ідентифікації та самовизначення [44]. Насправді, статеве дозрівання дуже важливо для гендерної ідентичності. Зрозуміло, що основа гендерної ідентичності закладається на ранніх етапах розвитку дитини, але юнацький вік, завдяки розвитку здатності до рефлексії, дає можливість переглянути усталені моделі поведінки (гендерно-рольовий підхід, який чітко відрізняє «жіноче» від «чоловічого») і вибрати щось більш відповідне особистим якостям молодшої людини і викликам часу. Здатність поєднувати в собі жіночі та чоловічі характеристики (наприклад, це призводить до рівня андрогінності)[32].

Модель розвитку особистості в юнацький віці була вивчена Берном. У цьому віці характерні внутрішні конфлікти і стреси. Процес пізнання самого себе складний і внутрішньо суперечливий. Дивно, але виявляється, що внутрішнє «Я» не збігається із зовнішніми діями, в результаті чого проблема самоконтролю стає актуальною. Невпевненість, неадекватна диференціація, розмитість «Я» в цьому віці викликає почуття закоханості і внутрішньої порожнечі, які повинні бути чимось заповнені, що створює підвищену потребу в спілкуванні і явне підвищення його вибірковості, збільшення потреби у відділенні від інших.

Уявлення про себе в значній мірі корелює з певним груповим уявленням про «нас», але ніколи не збігається з ним повністю. Поняття «Я», як правило, більш диференційоване і включає інші нормативні якості порівняно з поняттям «Ми».

Отже, молоді люди вважають себе менш сміливими, товариськими та життєрадісними, ніж їхні однолітки, але більш розвиненими у своїй здатності бути добрими та розуміти інших. Дівчата, навпаки, вважають, що вони мають низьку товариськість, але більшою чесністю, справедливістю і вірністю (тобто у них не сильно розвинене почуття гумору). С.Кон, В. А. Лосенков). Дуже важливим процесом у розвитку юнацької самосвідомості є формування ідентичності особистості, почуття індивідуальності.

Ідентичність і цілісність. Проблема в тому, що в роботах Еріксона

розглядається найбільш глибоко і детально.

І. Кон вважав, що головним психологічним активом молодой людини є відкриття внутрішнього світу людини, його власної свідомості

Унікальності і неповторності. При цьому процес самопізнання стає більш усвідомленим і цілеспрямованим/ Формування образу «Я» молодой людини невіддільне від визначення його власної моральної і соціальної позиції і його взаємин зі світом, зазначив А.Мудрик. Він підкреслював, що найважливішим моментом у формуванні особистості є процес «пізнання світу і себе в ньому». Формування світогляду, визначення соціального статусу, Вибір соціального статусу в майбутньому і засобів його досягнення є основними потребами людини в юнацькій віці, вважав В. Худик:. [17].

Процес самовизначення в юному віці як визначення позиції особистості визначається, це показано в роботах Фельдштейна. Дослідники розглянули особливості цієї періоду. «...Міграція з дитинства до дорослого життя»[32]. Підкреслюючи важливість соціального аспекту самовизначення в юному віці, він зазначив, що в основі цього процесу лежить «формування певного соціального статусу людиною, який поставлений в умови вибору життєвого шляху»/ «Питання « Хто я?». В юності означає не тільки оцінку наявних характеристик, але і визначення перспектив і можливостей: ким я буду, що станеться зі мною в майбутньому, як і для якого життя" [44].

Таким чином, процес самовизначення в юнацькому віці носить глобальний характер. Одні рано визначають свої життєві цілі і прагнуть до їх досягнення, у них менш розвинені рефлексії і емоційна сфера. Одні болісно шукають свій шлях, інші не знають і не розуміють себе. Діти імпульсивні, непослідовні в поведінці і взаєминах, мало відповідальні. Вони часто відкидають цінності своїх батьків і намагаються звільнитися від контролю та опіки батьків і вчителів, а також від встановлених ними норм і процедур. У цьому процесі прийнято розрізняти претензії на автономію в області поведінки (потреба і право самостійно вирішувати особисті проблеми), емоційну автономію (потреба і право мати самостійно обрані переваги), нормативну

автономію (потреба і право на власні норми, цінності).

Незалежність поведінки, звичайно, досягається відносно легко, перш за все, в певних межах, головним чином в сфері дозвілля. Хлопчики і дівчатка все частіше проводять його поза домом і навчальних закладів, віддаючи перевагу своїм одноліткам [17].

Емоційна автономія досягається дуже важко, і цей процес дуже суперечливий. Якщо в підлітковому віці проблеми пов'язані в першу чергу з дисципліною, то в юнацькому віці виникає більше емоційних конфліктів, особливо у відносинах з батьками. Щоб стати дорослим, молода людина повинна розірвати свою емоційну залежність від батьків і включити свої стосунки з ними в нову, більш складну систему емоційних уподобань і симпатій. Її центром будуть вже не батьки, а вони самі. Батьки, як правило, болісно реагують на таке охолодження з боку своїх дітей, скаржачись на їх черствість і байдужість. Але це тимчасове явище, і після закінчення кризового періоду емоційний контакт з батьками відновлюється на новому рівні. Якщо, звичайно, невігластво і грубість старших надовго або назавжди не закриють для них внутрішній світ молодих [40].

Хлопці та дівчата ревно ставляться до своїх прав на свої переконання, моральні установки і цінності. З цією метою вони часто займають підкреслену і максималістську позицію, висловлюючи крайні погляди на ті чи інші питання. Але цю зовнішню сторону можна пояснити тим, що вона сильно залежить від серйозних проблем (вибір професії, політичні погляди, світогляд і т.д.). Від дорослих, особливо від батьків [32].

Центральним новоутворенням в юнацькому віці є самовизначення, яке може бути не тільки особистим, але і професійним. Самовизначення пов'язане з орієнтацією на майбутнє і в даний час оцінюється з точки зору студента, головним чином, виходячи зі сфери мотивації, яка є основою виборчого і диференційованого ставлення до професії і усвідомленого вибору виду трудової діяльності в майбутньому [17].

Отже, саме юнацький вік є ключовим в процесі формування особистісної

зрілість. Це процес, криза, яка забезпечує перехід від незрілої до зрілої особистості. На цей період припадає навчання в університетах та здобуття спеціальності. Тож, простір навчального закладу повинен допомагати у встановленні особистісно зрілої особистості.

1.3 Особливості особистісної зрілості майбутніх психологів

Особиста зрілість є складовою частиною особистісного зростання та умова майбутньому успіху в професійному та особистому житті.

Опрацьовуючи науковий доробок можна прийти висновка, що зростаючу особистість можна розглядати як автора власного життя, який може рухатись в бік самовдосконалення. Ще А. Маслоу висловлював думку, що люди які досягають повного особистісного розвитку самоактуалізуються. Маслоу запровадив основні характеристики для визначення самоактуалізованої людини та сформував умови їх розвитку [16].

Це :

- зосередженість особистості на реалізації власного Я;
- при можливості свій вибір робити на користь власного зростання;
- ставати більш реалістичним;
- існувати фізично в гармонії зі своєю власною природою;
- Бути чесним;
- приймати відповідальність за власні дії на себе;
- різнобічний прояв свого «Я»;
- прагнення до покращення себе в міру можливостей;
- досягати найвищих переживань;
- відкриття в собі як недоліків так і досягнення;
- бути сміливим на шляху до покращення.

Час навчання в університеті є часом формування особистісної зрілості студентів, зокрема майбутніх психологів. Він збігається з періодом юності і проявляється складністю становлення особистісних рис. В цей період

формуються такі якості особистості як самостійність, рішучість, наполегливість, цілеспрямованість, ініціативність, самоконтроль. Також підвищується інтерес до проблем моральних. Таких як сенс та спосіб життя. Особливо гостро вони постають в наш час. Особливістю особистісної зрілості майбутніх психологів є те, що свідомо регуляція своєї поведінки розвинена ще не повністю. Тому аналіз проблеми розвитку особистісної зрілості особистості в період навчання є важливим для забезпечення формування якісного результату освітнього процесу [37].

Ті труднощі, що виникають в процесі навчання майбутніх психологів в університеті обумовлені деякими особливостями. Сама система навчання складається з великого обсягу матеріалу який треба опановувати відповідально та самостійно. крім того складності виникають ще й через зміну метода навчальної діяльності, зміни соціума, відносин та стереотипів.

Навчання в університеті потребує уміння самостійно організовувати навчання. Це є умовою успішності при проходженні навчальної програми. За період навчання формуються навички організації розумової діяльності, молода людина викарбовує свою систему значущих якостей особистості [25].

Як пише з цього приводу Г.А. Дьоміна, що особистісна зрілість є психологічним новоутворенням в період юності. Важливою особливістю особистісного розвитку майбутніх психологів є утворення особистісного конструктору зрілості, який проявляє себе у почутті дорослості, внутрішній спроможності діяти в дорослому світі, самовизначенні через переформотування системи цінностей. Важливо, що рівень сформованості психічної та соціальної зрілості є фундаментом для вияву особистісної зрілості.

Титаренко вважає, що особистісна зрілість характеризує стан розвитку особистості, який проявляється у високому ступені особистісної конструктивної активності та особистісної функціональної продуктивності студенту. І тому особистісна зрілість майбутніх психологів характеризує стан розвитку особистості, якого було досягнуто до завершення навчання [10].

Л.В.Потапчук пише [40], що критеріями проявів особистісної зрілості студентів (майбутніх психологів) є

- інтерперсональна активність , яка виражає ознаки вдосконалення структури та функцій особистості (саморегуляція, самостійність, креативність, інтелект);
- інтерперсональна конструктивна активність міжособистісної взаємодії (комунікація, емпатія, толерантність, моральність, відповідальність);
- трансперсональна конструктивна активність структури самоідентичності (его-ідентичність), самоприйняття, самоактуалізація.

Після проведеного аналізу наукової літератури та аналізу досліджень склались висновки що незважаючи на багатогранність досліджень питання особистісної зрілості є недостатньо з'ясованим.

Емпіричне дослідження підтвердило присутність рис особистісної зрілості структурі особистості майбутнього психолога. Що є вказівником на потенційну готовність бути зрілим. Основними рисами особистісної зрілості є відповідальність, глибина почуттів, життєві кредо, самосприйняття, співпраця, спілкування з іншими людьми [35].

Також помітно, що близька половини досліджуваних демонструють високий рівень почуття громадянського обов'язку, що є фундаментом для професійного зростання майбутніх психологів.

Задовільний рівень почуття громадянського обов'язку є потенційною перешкодою в особистому та професійному зростанні майбутніх психологів.

Взагалі отримані результати говорять про те, що дана вікова категорія є такою в якій продовжують формуватися професійно важливі характеристики особистісної зрілості, вони ще не завершили своє формування. Результати досліджень говорять про те, що переважна більшість студентів виявляють задовільний та незадовільний рівні мотивації досягнень. Ставлення до свого «Я» переважно безпідставно занижене або завищено. Що є неефективною

життєвою настановою. Рівень емпатії середній, що можливо призведе до складностей під час трудової діяльності і можуть потребувати корекції [26] .

Отже, час навчання в університеті – це час формування особистісної зрілості студентів, особливо майбутніх психологів. Воно збігається з періодом юності та проявляється складністю формування особистісних характеристик. У цей період формуються такі якості особистості, як незалежність, цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, ініціатива і самоконтроль.

Висновки до першого розділу

Після аналізу психологічної наукової літератури, ми прийшли до висновків, що поняття особистісної зрілості цікавило науковців вже доволі багато часу. Перші джерела по цій темі з'явилися задовго до появи психології як окремої науки. Що свідчить про важливість цього компоненту особистості. За такий довгий період наука не змогла дослідити феномен в повній мірі, так як з часом змінювалась уява про ознаки особистісної зрілості. Тому ця тема не тільки зберегла свою актуальність для суспільства, а й набула більшої актуальності. Вона активно досліджується як вітчизняними так і зарубіжними науковцями.

Особистісна зрілість – це складне і динамічне структурне утворення в області соціально-психологічного розвитку особистості, яке включає в себе такі риси, як відповідальність, незалежність, емоційна зрілість, самореалізація, правильне самоствердження, цілепокладання в різних сферах діяльності. Високий рівень розвитку цих характеристик відрізняє соціально зрілу особистість від соціально незрілої.

Основний період коли відбувається формування особистісної зрілості – юнацькій вік. Головне завдання якого є перехід з дитини у дорослу особистість. Це той час, коли людина формує свою внутрішню позицію стосовно себе. Відповідає на питання: «Хто Я?». Досліджує ким вона є. вчиться аналізувати ситуації та приймати рішення. Шукає власний шлях по

якому вона буде рухатися далі. Та формує своє місце у житті та соціуму. В процесі цих процесів людина здобуває особистісну зрілість.

Основний період формування особистісної зрілості та навчання в університетах або фахових закладах освіти – збігаються. Накладання цих періодів мають важливе значення. Для зростання особистісної зрілості важливий розвиток професійної складової особистості. Цим питанням займається заклади освіти. Треба додати, що навчання впливає не лише на професійні навички, розвиток відбувається по всіх аспектах особистісної зрілості. Після випуску з університету особистість повинна бути сформованим спеціалістом і готовою до дорослого життя.

Під час навчання розвиваються такі якості особистості, як рішучість, цілеспрямованість, наполегливість, незалежність, ініціативність і самоконтроль. Зростає інтерес до питань моралі, меті життя та актуальних цілей, способу життя. Однак, здатність свідомо регулювати свою поведінку ще не розвинена в повній мірі. Тому вивчення питання розвитку особистісної зрілості в цей період важливо для забезпечення якісної освіти.

Складність соціалізації молодих людей на етапі навчання у вузі обумовлена певними особливостями. Система навчання характеризується великим обсягом матеріалу, самостійністю і відповідальністю. Що ускладнює спілкування з оточуючими. Найбільші труднощі полягає в зміні соціального статусу, зміні навчальної діяльності, установок і поведінкових стереотипів.

Навчання в університеті вимагає вміння самостійно організовувати навчальну діяльність, що є необхідною умовою успіху навчання. У цей період формуються навички та розумові здібності раціональної організації розумової діяльності, усвідомлюється прагнення до самовизначення в професії, формується система важливих особистісних якостей.

Для майбутніх психологів це поняття є ще більш актуальне ніж для інших. Важливо мати сформовану особистісну зрілість для успішної професійної діяльності. Так як сфера діяльності психолога є безпосередня робота з людьми, а самим головним інструмент психолога є його особистість.

Особистість майбутнього психолога формується через: процес навчання. Яке засноване на етичних нормах та у якостях зрілої особистості, які відображені у властивості "змінювати внутрішній і зовнішній світ за власними правилами". Також, важливим аспектом є професійна освіта, спрямована на розвиток особистості, що носить особистісний характер. Що, спрямована на успішну і результативну діяльність. Вона за своєю природою формує особистість фахівця та сприяє його самореалізації.

Підготовка практичного психолога розглядається з точок зору двох взаємопов'язаних аспектів. У цьому контексті поєднується природа обумовленої соціально-психологічної ролі психолога як фахівця і психолога як особистості.

Професійний розвиток – це процес формування професійної спрямованості, достатнього рівня компетентності, соціально та професійно значущих якостей характеру, готовності до професійного зростання і пошуку оптимального способу здійснення діяльності відповідно до індивідуальних особливостей людини.

Таким чином, особистісна зрілість відіграє провідну роль у професійному розвитку студентів-психологів. Характеристики особистісного зростання проявляються в міру необхідності. Та виступають компонентом повноцінного засвоєння професійних навичок. Особистість практичного психолога служить еталоном психічного здоров'я та комфорту та є центральним інструментом. Тож, її формування є важливим для становлення майбутніх психологів.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

2.1 Методичне забезпечення та процедура проведення вивчення особистісної зрілості майбутніх психологів

Сформованість особистісної зрілості є ключовим фактором становлення майбутніх психологів. Бо, є невід'ємною частиною професіонала в сфері психології, де професійні компетентності тісно пов'язані з особистими якостями. І лише особистісно зріла людина може бути висококваліфікованим спеціалістом.

Дослідження було проведено з 25 березня 2024 року по 25 квітня 2024 року. було проведено на базі двох вищих закладів освіти: Державний податковий університет та Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Вибірка складала 30 учасників, студенти 1 та 4 курсів.

Емпіричне дослідження було проведено в такі чотири етапи:

- 1) Організаційний. На цьому етапі було проведено аналіз наукової літератури, які покладенні в основу дослідження та розробка плану проведення дослідження;
- 2) Дослідницький. Визначення психологічних методик, які було використані для реалізації емпіричного дослідження. Проведення самого дослідження;
- 3) Аналітичний. Здійснення кількісного аналізу результату дослідження;
- 4) Інтерпретаційний. Проведення якісного опису результатів та формування висновків.

У дослідженні було використані надійні та валідні методики на визначення рівня особистісної зрілості. Було вибрано такі психодіагностичні методики:

1. *Опитувальник особистісної зрілості (ОЗО) за О.С. Штепа*

Опитувальник особистісної зрілості за О.С. Штепа спрямована на оцінку рівня сформованості по 10 шкалам. Такі 10 показників як: відповідальність, децентрація, глибинність переживань, життєва філософія, толерантність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність та синергічність – є критеріями особистісної зрілості. (Додаток А)

В бланку опитувальника 85 тверджень на які треба дати коротку відповідь: так чи ні. Після отримання результатів нараховуються бали за ключем по кожній рисі окремо, після чого за таблицею бали переводяться у ступіні, та результат градується по рівнях розвитку.

Чотири риси використовуються для визначення рівня особистісної зрілості це: відповідальність, життєва філософія, креативність, автономність виражені. Їх рівень відповідає рівню розвитку особистісної зрілості.

Градація по рівнях така:

- Високий рівень – 8-10 стени;
- Необхідний рівень – 4-7 стени;
- Критичний рівень – 1-3 стени [19].

2. Методика особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха.

Методика особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха спрямована на визначення рівня особистісної зрілості та діагностики п'яти аспектів з яких складається особистісна зрілість. (Додаток Б):

1.Мотивація до досягнень. Цей критерій відповідає за спрямованість особистості на виконання важливих цілей та ступінь мотивації досягання поставленої мети.

2.Ставлення до самого себе ("Я" - це концепція). Ця шкала відображає ставлення людини саму до себе. Це такі характеристики, як впевненість у своїх силах, задоволеність здібностями, темперамент і характер, знання, рівень навичок і умінь.

3.Почуття громадянського обов'язку. Цей показник відображає наскільки людина є активним учасником суспільно-політичного життя. Задовольняє потребу у соціалізації, професійна відповідальність та

патріотизм.

4. Життєва позиція. Відображає сформованості філософії життя та сприйняття та розуміння світу.

5. Здатність до психологічної близькості з іншими людьми. Цей показник відображає здатність людини до глибинного спілкування з іншими людьми. Включає такі навички як: доброзичливе ставлення до людей, емпатія, вміння активно слухати і потреба в духовних зв'язках з іншими людьми.

В бланку, який роздається учасникам 33 питання, на кожен з яких представлені 7 варіантів відповідей. Респондент відповідає на питання шляхом вибору однієї відповіді, яка найкраще підходить до поставленого питання.

Отриманні відповіді оцінюються відповідно до ключа. На кожен шкалу він свій.

Зрілість оцінюється сумою балів за всіма шкалами і, відповідно, являє собою оцінку рівня зрілості індивіда:

+99 ... + 75-дуже високий рівень;

+74 ... + 50-це більше;

+49 ... + 25-задоволений;

Температура нижче + 25 є незадовільною [9].

Використовуючи данні методики, отримаємо розуміння рівня особистісної зрілості майбутніх психологів, а саме студентів 1 та 4 курсів. Та порівняємо результати цих двох груп.

2.2 Аналіз результатів дослідження особистісної зрілості

Дослідження особливості розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів було проведено використовуючи такі методики на **особистісну зрілість, як опитувальник особистісної зрілості (ОЗО) за О.С. Штепа та методика особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха**. Для ґрунтового дослідження даної проблематики, дослідження було проведено з двома групами. В дослідженні брали участь студенти-бакалаври 1 курсу, як ті, що на початку

здобуття спеціальності та студенти-бакалаври 4 курсу, як ті що готуються до отримання кваліфікації. Розподіл учасників дослідження представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Розподіл учасників дослідження за курсом навчання

Група 1	Група 2
Студенти 1 курсу	Студенти 4 курсу
15 студентів (50%)	15 студентів (50%)

Спершу було проаналізовано результати першої групи респондентів – студентів 1 курсу бакалаврського рівня. При обробкою результатів з проходження опитувальника особистісної зрілості (ОЗО) за О.С. Штепа, ми отримуємо рівень особистісної зрілості. Серед учасників переважає критичний рівень особистісної зрілості, присутні учасники з необхідним рівнем та немає студентів з високим рівнем.

Результати представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Рівень особистісної зрілості за О.С. Штепа група 1

	Високий рівень	Необхідний рівень	Незадовільний рівень
Кількість учасників (у %)	0	33,0	67,0

Візуалізація отриманих результатів групи 1 рівня особистісної зрілості за О.С. Штепа на рис. 2.1

Рис 2.1 Рівень особистісної зрілості за О.С. Штепа група 1

Дані результати говорять про низький рівень особистісної зрілості серед студентів 1 курсу бакалавру. І лише в 1/3 учасників дослідження особистісна зрілість на необхідному рівні.

В опитувальнику особистісної зрілості (ОЗО) за О.С. Штепа визначення рівня особистісної зрілості відбувається через встановлення рівня основних критеріїв з яких складається особистісна зрілість. Це такі критерії як: відповідальність, децентрація, глибинність переживань, життєва філософія, толерантність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність та синергічність. Автор опитувальника визначила з цих десяти критеріїв, чотири критерія які визначають рівень особистісної зрілості це: відповідальність, життєва філософія, автономність та креативність.

Результати кожного критерія особистісної зрілості представлені в форматі відсотків у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Рівень показників особистісної зрілості за О.С. Штепа група 1

Показник	Високий рівень	Необхідний рівень	Критичний рівень
Відповідальність	44,0	56,0	0
Децентрація	0	82,0	18,0
Глибинність переживань	0	100,0	0
Життєва філософія	0	0	100,0
Толерантність	33,0	67,0	0
Автономність	20,0	80,0	0
Контактність	60,0	40,0	0
Самоприйняття	33,0	67,0	0
Креативність	53,0	47,0	0
Синергічність	12,0	25,0	63,0

Аналізуючи результати першочергово звертаємо увагу на ті показники, що відповідають за визначення рівня особистісної зрілості. Показник відповідальність розділився між необхідним та високим рівнів, різниця в 12% на користь необхідному рівні. Тож, цей показник сформований на відповідному рівні. Показник життєва філософія знаходиться на критичному рівні в усіх учасників групи, що говорить про не сформованість даного критерію, що можна пояснити малим віком учасників і ця сфера ще не встигла сформуватися.

Наступним домінантним показником є автономність. Цей показник у 20% учасників на високому рівні, а в усіх інших на необхідному рівні. Креативність має таких розподіл по рівнях як: високий рівень та достатній рівень. У більшості учасників, на 6% високий рівень.

Англізуючи звичайні шість критеріїв, ми маємо такі результати. Децентрація у переважної кількості опитуваних на необхідному рівні, а у 18%

студентів на критичному рівні. Що, говорить про те що у більшості сформована здатність встановлювати різні точки зору на об'єкт. Показник – глибинність переживань в усіх учасників є на необхідному рівні, що свідчить про рівномірність розвитку цього показника. Наступний критерій толерантність: учасники розділились на тих у кого високий та на тих у кого необхідний рівень розвитку. Високий рівень у 1/3 учасників групи. Показник контактності. По цьому критерію у студентів також високий та необхідний рівень, 60% і 40% відповідно. Тож, у більшості контактність на високому рівні.

Розглядаючи показник самоприйняття, ми бачимо що в 1/3 учасників високий рівень та в 2/3 необхідний рівень. Та останній критерій – синергічність, тобто усвідомлення себе як сенс. У більшості учасників цей показник на критичному рівні. У 25% учасників він на необхідному рівні та у 12% на високому рівні. Тому, спостерігаємо просідання цього показника.

Результати графічно представлені на рис 2.2

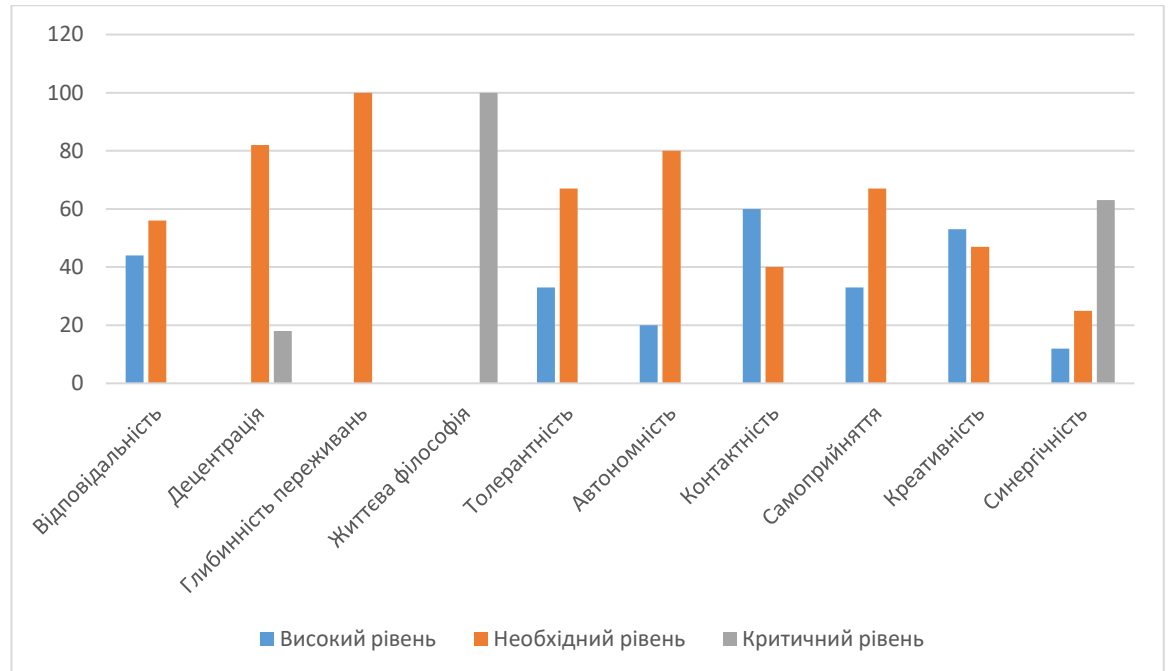

**Рис. 2.2 Рівень показників особистісної зрілості за О.С. Штепа
група 1**

Отже, розглядаючи кожен показник окремо ми бачимо, що у більшості випадків переважає необхідний рівень розвитку. В двох випадках найбільшим

показником є високий рівень розвитку та в двох випадках, це критичний рівень. Але, розглядаючи їх в комплексі (індивідуально), ми маємо що у 2/3 учасників критичний рівень особистісної зрілості, і всього у 1/3 необхідний рівень розвитку.

Аналізуючи наступну методику особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха, ми бачимо що цей інструмент передбачає розподіл на 4 рівні особистісної зрілості: дуже високий рівень, високий рівень, задовільний рівень та незадовільний рівень. Розподіл результатів по рівням представлено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Рівень особистісної зрілості за Ю.З. Гільбуха група 1

	Дуже високий рівень	Високий рівень	Задовільний рівень	Незадовільний рівень
Кількість учасників (у %)	0	0	43,0	57,0

Візуалізація отриманих результатів групи 1 рівня особистісної зрілості за Ю.З. Гільбуха на рис. 2.3.

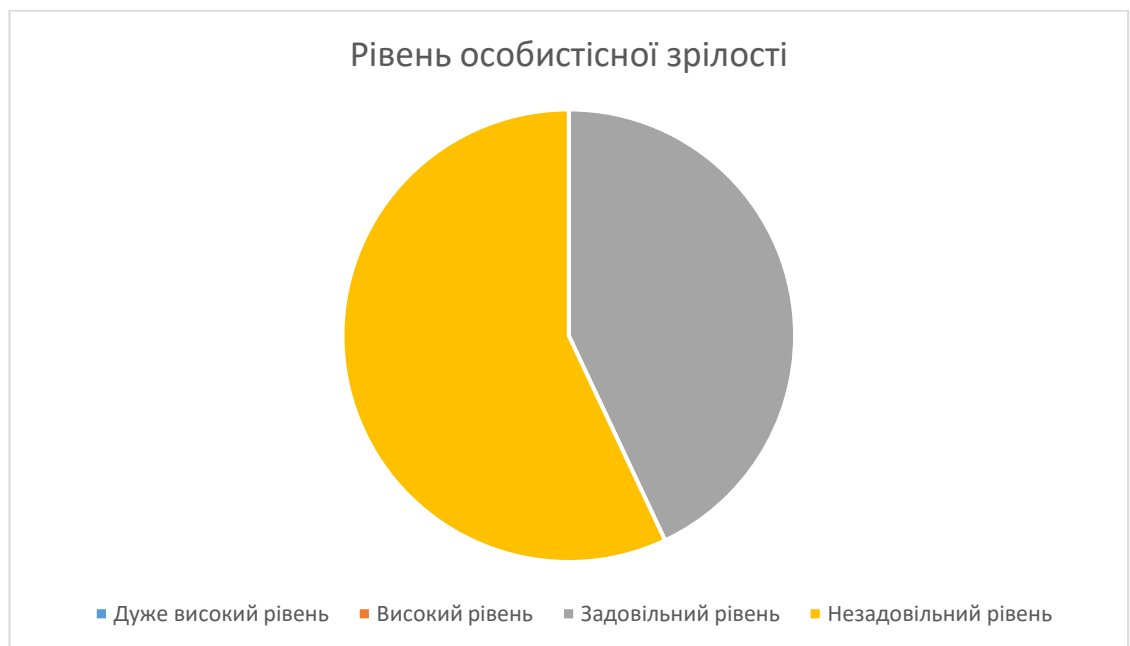

Рис. 2.3 Рівень особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха група 1

Аналізуючи дані ми бачимо, що серед результатів є лише два рівні задовільний та незадовільний рівень. Кількість учасників з незадовільний рівень більше на 14% ніж у тих в кого задовільний рівень.

Особливість методики Ю.З. Гільбуха в тому, що при інтерпретації за ключем одразу рахується рівень особистісної зрілості, а також 5 шкал, показників особистісної зрілості за автором. Це такі показники як: мотивація досягнень, ставлення до свого «Я» («Я»-концепція), почуття громадського обов'язку, життєва установка та здатність до психологічної близькості з іншою людиною.

Результати кожного критерія особистісної зрілості представлені в форматі відсотків у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Рівень показників особистісної зрілості за Ю.З. Гільбуха група 1

Показник	Дуже високий	Високий	Задовільний	Незадовільний
Мотивація досягнень	07,0	13,0	13,0	67,0
Ставлення до свого «Я» («Я»-концепція)	0	6,5	6,5	87,0
Почуття громадського обов'язку	0	20,0	13,0	67,0
Життєва установка	0	07,0	13,0	80,0
Здатність до психологічної близькості з іншою людиною	0	07,0	13,0	80,0

Аналізуючи показник особистісної зрілості, отримуємо такі результати.

Єдиний показник який має результати по всім 4 рівнях є мотивація досягнень, там дуже високий рівень має 7% учасників, по 13% учасників має високий та задовільний рівень та найбільша кількість учасників – 67% має незадовільний рівень. Показник «Я»-концепції є найбільшим на незадовільному рівні, також по 6,5% учасників мають високий та задовільний рівень.

Почуття громадського обов'язку, цей показник у більшості учасників знаходиться на незадовільному рівні. У 20% учасників рівень високий та у 13% рівень становить задовільний. По критеріям життєва установка та здатність до психологічної близькості з іншою людиною результати однакові. У переважної більшості, яку складає 80%, незадовільний рівень. У 13% учасників рівень задовільний та високий рівень розвитку у 7% студентів.

Результати графічно представлені на рис 2.4

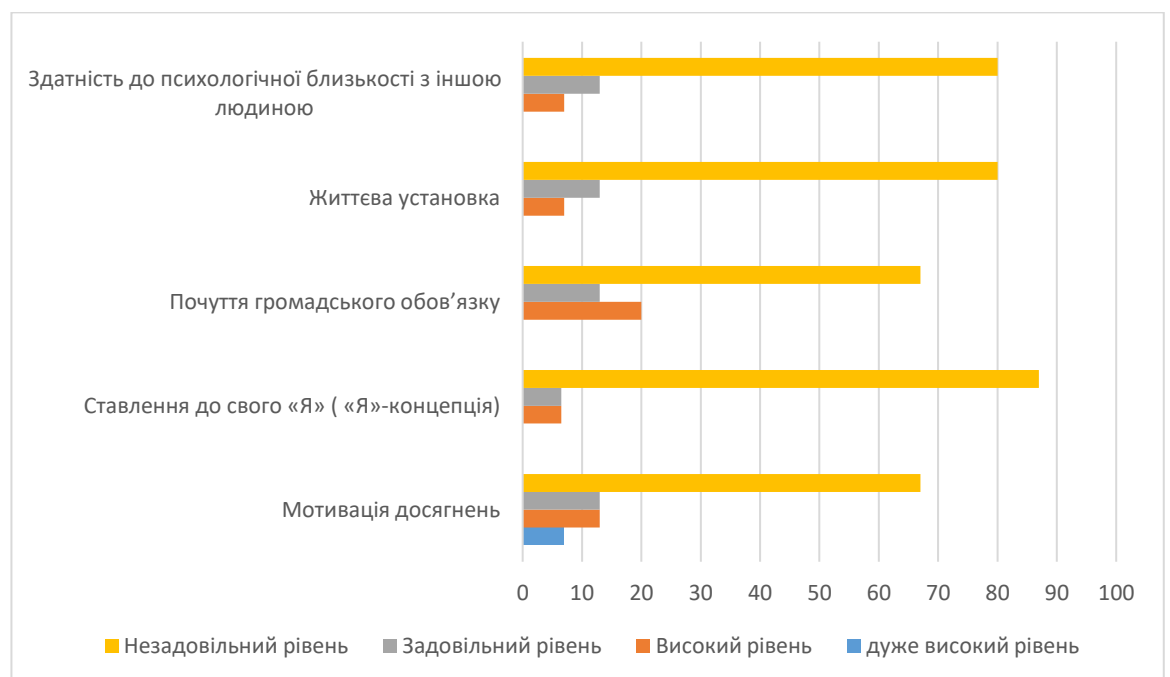

**Рис. 2.4 Рівень показників особистісної зрілості за Ю.З. Гільбуха
група 1**

Тож, проаналізувавши методику особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха, ми бачимо, що по всім показникам у студентів 1 курсу незадовільний рівень сформованості критеріїв. Всі інші рівні є представниками меншості.

Отже, після опрацювання результатів методик 1 групи студентів, результати про сформованості особистісної зрілості зводяться до спільного висновку. Результати встановлених рівнів особистісної зрілості представлені в таблиці 2.6

Таблиця 2.6

Рівень особистісної зрілості група 1

	Дуже високий рівень	Високий рівень	Задовільний рівень	Незадовільний рівень
Кількість учасників (у %) За Ю.З. Гільбуха	0	0	43,0	57,0
Кількість учасників (у %) За О.С. Штепа		0	33,0	67,0

Так як в методиці Ю.З. Гільбуха чотири рівні, а у О.С. Штепа три рівні. То, була встановлена така відповідність Критичний рівень, відповідає незадовільному; необхідний рівень, відповідає задовільному рівні та високий рівень, відповідає високому та дуже високому рівням.

Візуалізація отриманих результатів групи 1 рівня особистісної зрілості на рис. 2.5.

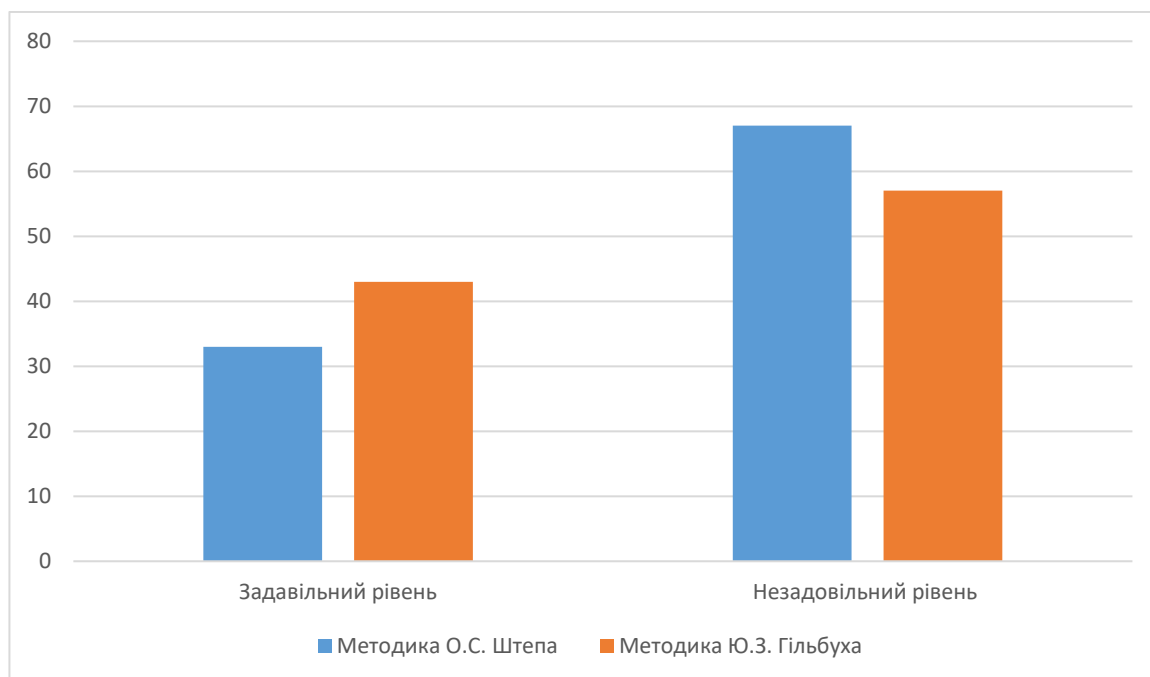

Рис. 2.5 Результати дослідження на рівень особистісної зрілості групи 1

Отже, аналізуючи результати ми бачимо, що результати не співпадають по відсоткам, але співпадають по категоріям. В учасників першої групи дослідження переважає Незадовільний рівень розвитку особистісної зрілості в усіх інших – задовільний рівень.

Наступним було проаналізовано результати дослідження яке було проведено в групі з 15 студентів 4 курсу бакалавру.

Спершу було проаналізовано результати по опитувальнику особистісної зрілості (ОЗО) за О.С. Штепа. За цією методикою у більшості студентів 4 курсу має необхідний рівень особистісної зрілості, це в 67% учасників. На другому місці по розповсюдженості, незадовільний рівень – він притаманний 20% учасникам та високий рівень особистісної зрілості має 13% студентів.

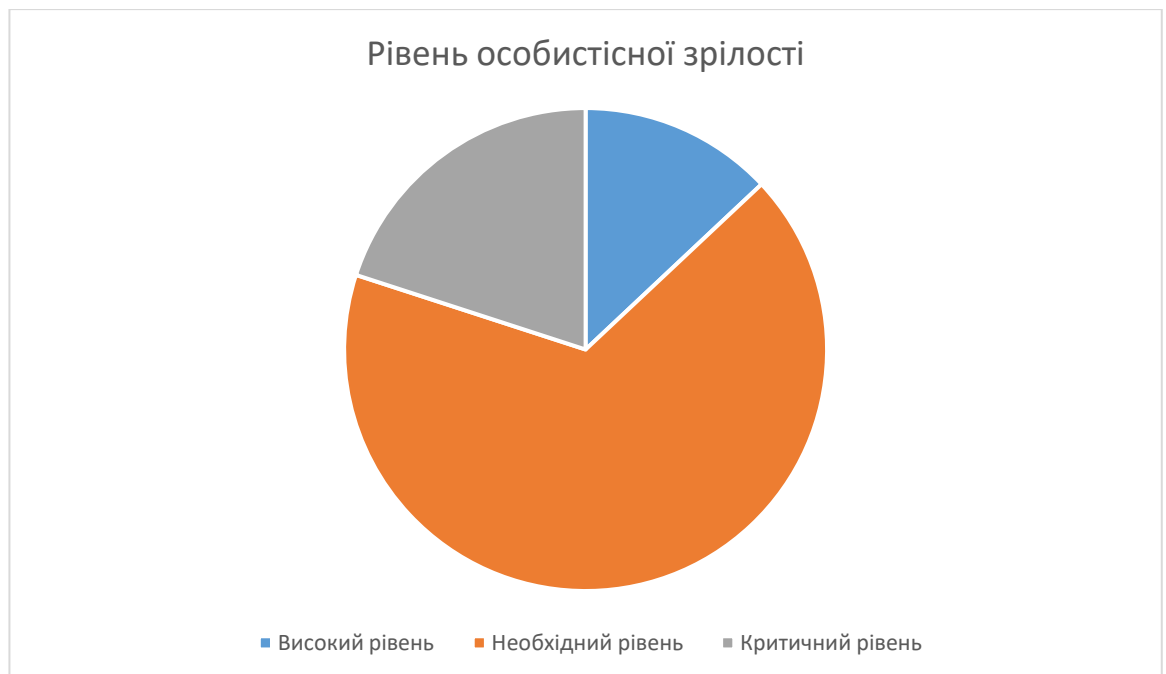
Результати представлені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Рівень особистісної зрілості за О.С. Штепа група 2

	Високий рівень	Необхідний рівень	Незадовільний рівень
Кількість учасників (у %)	13,0	67,0	20,0

Візуалізація отриманих результатів групи 2, рівня особистісної зрілості за О.С. Штепа на рис. 2.6

Рис 2.6 Рівень особистісної зрілості за О.С. Штепа група 2

В опитувальнику особистісної зрілості (ОЗО) за О.С. Штепа визначається рівень 10 критеріїв, на основі 4 з 10 яких визначається рівень особистісної зрілості.

Результати представлені в таблиці 2.8

Таблиця 2.8

Рівень показників особистісної зрілості за О.С. Штепа група 2

Показник	Високий рівень	Необхідний рівень	Критичний рівень
Відповідальність	27,0	67,0	06,0
Децентрація	20,00	67,0	13,0
Глибинність переживань	47,0	53,0	0
Життєва філософія	13,0	40,0	47,0
Толерантність	73,0	27,0	0
Автономність	27,0	53,0	20,0
Контактність	27,0	53,0	20,0
Самоприйняття	67,0	33,0	0
Креативність	13,0	80,0	07,0
Синергічність	13,0	87,0	0

Спершу було оброблено чотири провідні характеристики: відповідальність, життєва філософія, автономність та креативність. І перший показник, це відповідальність. По цьому показнику такі результати: найбільша кількість учасників має необхідний рівень (67%). Високий рівень має 27% учасників, а критичний – 6%. Показники життєвої філософії такі: необхідний рівень та критичний рівень має наближені результати в різницю 7%, але учасників з критичним рівнем більше. У 13% студентів високий рівень. По такому критерію, як автономність, маємо такі результати: найрозповсюдженіший рівень – необхідний, його має 53% учасників, високий і критичний має 27% і 20% відповідно. Показники креативності такі: найбільша кількість студентів (80%) має необхідний рівень особистісної зрілості, високий має 13%, а у 7% учасників критичний рівень.

Показник децентрації: у більшості учасників (67%) , це необхідний рівень, високий рівень має 20% учасників, а критичний – 13.%. по шкалі

глибинність переживань результати схожі з різницею у 6% між високим рівнем і необхідним, більше учасників з високим рівнем. Толерантність – найбільша кількість студентів має високий рівень розвитку, аж у 73%. Всі інші мають необхідний рівень.

Результати по шкалі контактність, такіб високий рівень – 27%, необхідний – 53% та критичний – 20%. Тут у більшості необхідний рівень. Результати по самоприйнятті, розділитись між високим рівнем, який у 2/3 студентів і необхідним рівнем у 1/3 учасників. Та останній показник – синергічність. Тут учасники мають такий результат: переважна більшість має необхідний рівень і лише в 13% учасників він високий.

Результати графічно представлені на рис 2.7

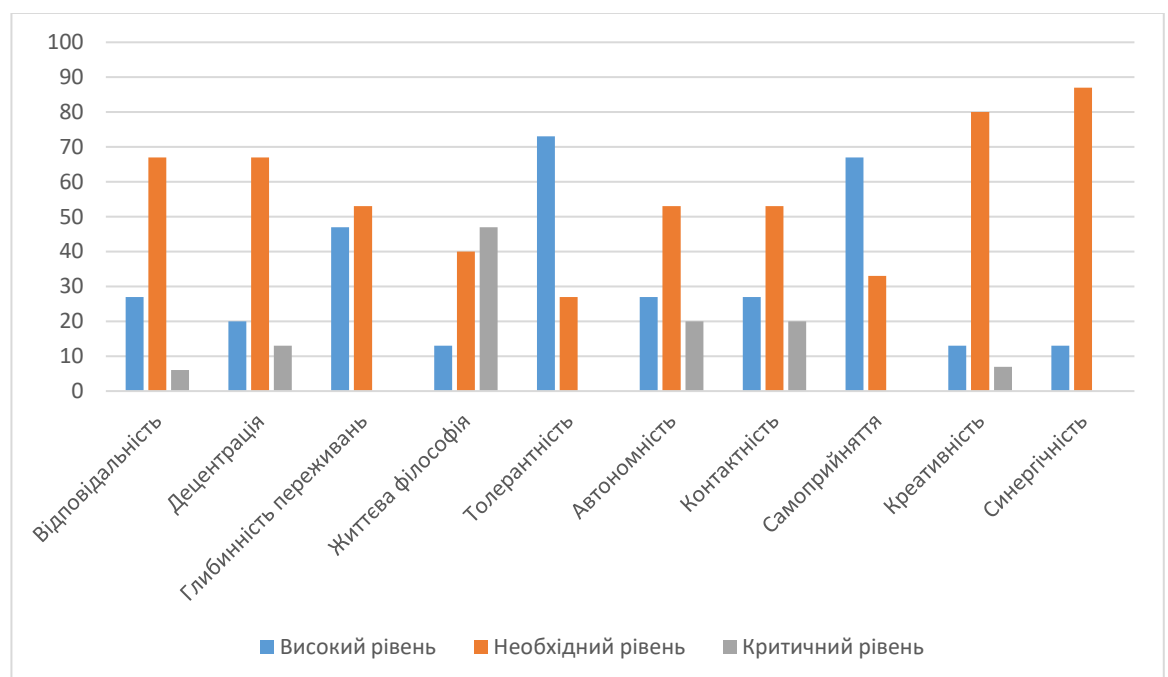

**Рис. 2.7 Рівень показників особистісної зрілості за О.С. Штепа
група 2**

Отже, аналізуючи результати цієї методики, ми бачимо що по 7 показниках переважає необхідний рівень, в показнику життєва філософія переважає критичний рівень, а у 2 показниках це високий рівень. Присутність такою кількості необхідного рівня відображається і в рівнях особистісної зрілості, де провідним рівнем є необхідним.

Наступним кроком ми аналізуємо методику особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха, за якою передбачено 4 рівні розвитку особистісної зрілості. Результати проведеної методики представлені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Рівень особистісної зрілості за Ю.З. Гільбуха група 2

	Дуже високий рівень	Високий рівень	Задовільний рівень	Незадовільний рівень
Кількість учасників (у %)	07,0	20,0	53,0	20,0

Візуалізація отриманих результатів групи 1 рівня особистісної зрілості за Ю.З. Гільбуха на рис. 2.8.

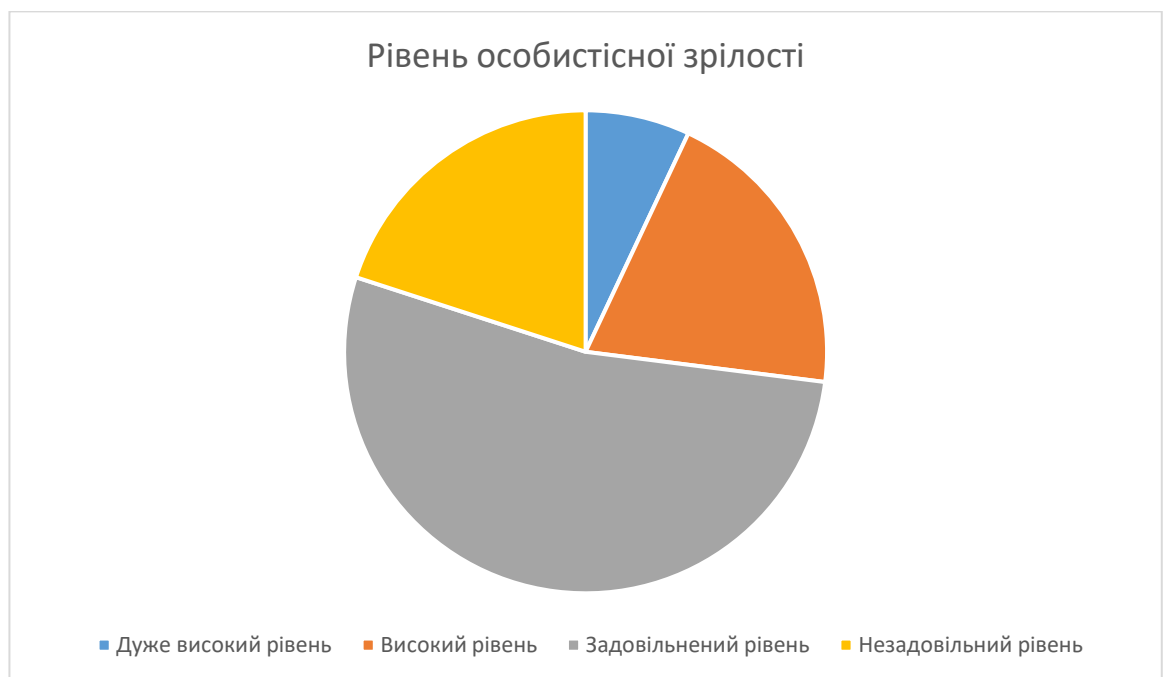

Рис. 2.8 Рівень особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха група 2

Отже, розглядаючи результат ми бачимо, що більшість учасників дослідження мають задовільний рівень особистісної зрілості. Високий та незадовільний рівень був проявлений в однаковій кількості, по 20%. Також, у студентів (7%) було виявлено дуже високий рівень особистісної зрілості.

Переходимо до аналізу 5 шкал, які передбачені цією методикою.

Результати кожного критерія особистісної зрілості представлені в форматі відсотків у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Рівень показників особистісної зрілості за Ю.З. Гільбуха група 2

Показник	Дуже високий	Високий	Задовільний	Незадовільний
Мотивація досягнень	12,0	19,0	44,0	25,0
Ставлення до свого «Я» («Я»-концепція)	07,5	54,0	31,0	07,5
Почуття громадського обов'язку	07,0	20,0	40,0	33,0
Життєва установка	20,0	13,0	54,0	13,0
Здатність до психологічної близькості з іншою людиною	07,0	20,0	46,0	27,0

Аналізуючи показник особистісної зрілості, отримуємо такі результати. Мотивація досягнень: найбільша кількість студентів має задовільний рівень, це 44%. Студенти у кількості 25% мають незадовільний рівень, у 19% рівень – високий та дуже високий рівень у 12% учасників. Шкала ставлення до свого «Я» («Я»-концепція). У 54% студентів, більшість, високий рівень, у 31% учасників задовільний рівень. а між дуже високим рівнем і незадовільним рівнем розділились порівну учасники дослідження.

По шкалі почуття громадського обов'язку найбільша кількість учасників має задовільний рівень, це у 40% учасників. В 33% учасників рівень незадовільний, у 20% рівень високий, а у 7% дуже високий рівень почуття

громадського обов'язку.

Рівні життєвої установки розділися таким чином: найбільша кількість учасників 54% має задовільний рівень, у 20% учасників високий рівень. А, з високим та незадовільним рівнем однакова кількість учасників, по 13%. Остання шкала має такі результати: найбільша кількість студентів має задовільний рівень, це 46%, у 27% студентів незадовільний рівень, у 20% рівень – високий та дуже високий рівень у 7% учасників.

Результати графічно представлені на рис 2.9.

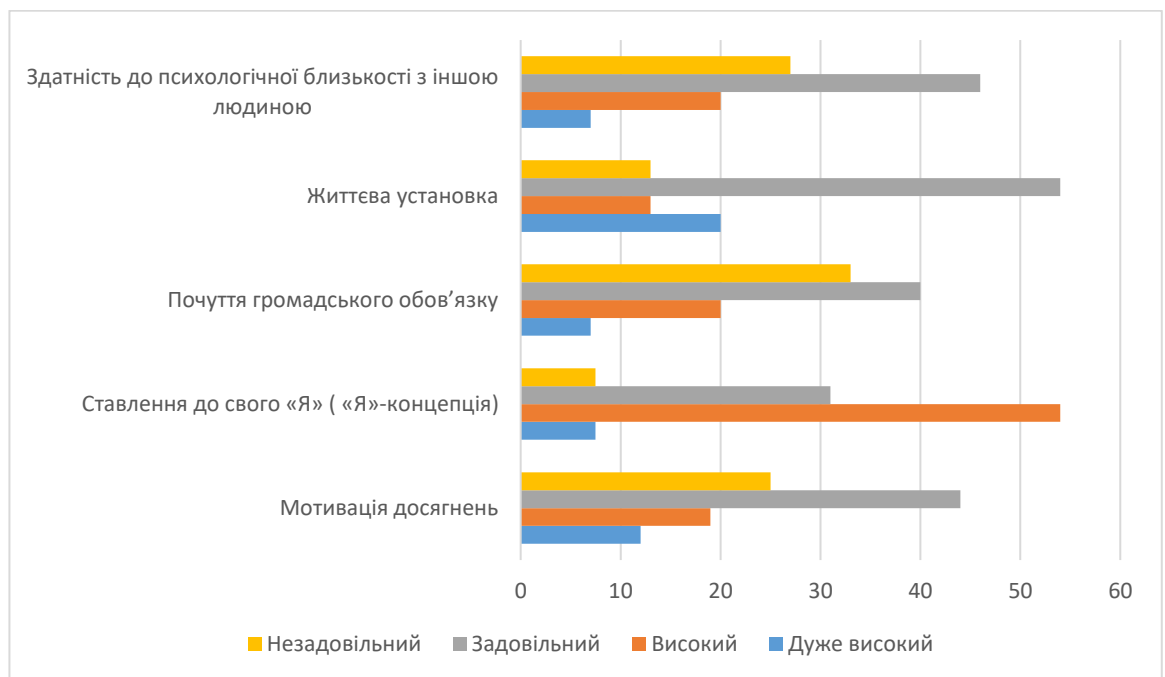

Рис. 2.9 Рівень показників особистісної зрілості за Ю.З. Гільбуха група 2

Проаналізувавши результати методики особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха, ми бачимо що у більшості студентів 4 курсу задовільний рівень особистісної зрілості. Розглядаючи показники особистісної зрілості, маємо такий результат: найкраще сформована шкала ставлення до свого «Я» («Я»-концепція), це єдина показник де найбільша кількість учасників має високий рівень. А найнижчий показник серед шкал по сформованості, це почуття громадського обов'язку.

Провівши аналіз результатів дослідження, прийшла черга загального аналізу результатів групи 4 курсу. Результати встановлених рівнів особистісної зрілості представлені в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Рівень особистісної зрілості група 2

	Високий рівень	Задовільний рівень	Незадовільний рівень
Кількість учасників (у %) За Ю.З. Гільбуха	27,0	53,0	20,0
Кількість учасників (у %) За О.С. Штепа	13,0	67,0	20,0

Так як в методиці Ю.З. Гільбуха чотири рівні, а у О.С. Штепа три рівні. То, була встановлена така відповідність Критичний рівень, відповідає незадовільному; необхідний рівень, відповідає задовільному рівні та високий рівень, відповідає високому та дуже високому рівням.

Візуалізація отриманих результатів групи 1 рівня особистісної зрілості на рис. 2.10.

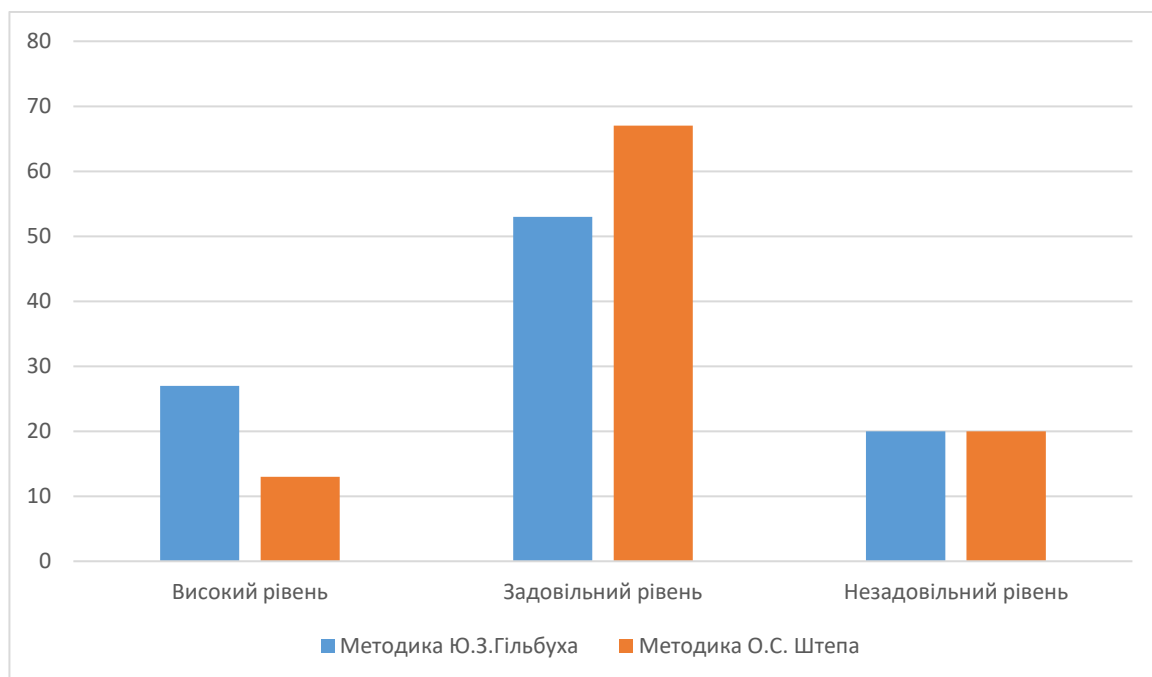

Рис. 2.10 Результати дослідження на рівень особистісної зрілості група 2

Отже, порівнявши результати двох методик, ми отримали схожі результати. А, незадовільний рівень результати повністю співпадають. Тож, найбільша кількість учасників з групи 2, мають задовільний рівень особистісної зрілості. За Ю.З. Гільбухом на другому місці високий рівень. Але, варто зазначити, що серед чотирикурсників 20% студентів мають незадовільний рівень особистісної зрілості.

Порівняльний аналіз результатів дослідження

Для дослідження середніх значення прояву особистісної зрілості та порівняння було використано описову статистику. В аналізі було використано 4 критерії: мінімальне значення, максимальне значення, середнє значення та стандартне відхилення.

Першим було проаналізовано результати описової статистики по опитувальнику особистісної зрілості (ОЗО) за О.С. Штепа. Результат представлений у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Описова статистика прояву особистісної зрілості за О.С. Штепа

	Група 1 (1курс)					Група 2 (4курс)				
Показник	К-сть осіб	Мінімальне значення	Максимальне значення	Середнє значення	Стандартне відхилення	К-сть осіб	Мінімальне значення	Максимальне значення	Середнє значення	Стандартне відхилення
Відповідальність	15	6	8	7,3	0,8	15	2	10	6,2	2,1
Децентралізація	15	3	7	5	1,3	15	3	9	5,6	1,6
Глибинність переживань	15	5	7	6,3	0,7	15	4	9	6,7	1,7
Життєва філософія	15	2	3	2,6	0,5	15	1	9	4,2	2,3
Толерантність	15	4	9	6	1,8	15	4	9	7,4	1,5
Автономність	15	4	9	6,2	1,7	15	1	9	5,8	2,3
Контактність	15	6	9	7,3	1,7	15	2	10	6,7	2,6
Самоприйняття	15	4	8	6,1	1,5	15	5	9	7,8	1,3
Креативність	15	5	10	7,1	1,6	15	2	9	5,2	1,7
Синергічність	15	3	8	4,6	1,6	15	4	8	5,7	1,1

Аналізуючи показники мінімального та максимального значення, ми бачимо, що по таким показниках як: відповідальність, децентралізація, глибинність переживань, автономність, контактність та креативність – по цих показниках в учасників другої групи діапазон значень більший ніж в учасників першої групи. По таким показниках як самоприйняття та толерантність в першої та другої мають однаковий діапазон. І по такому показнику як життєва філософія в учасників групи 1 курсу має найменший діапазон в два показник, а в учасників другої групи діапазон в дев'ять значень.

Розглядаючи показник середнього значення, бачимо такий результат. В першої групи найбільший показник в таких показниках: відповідальність та контактність. А найбільший показник групи 2 – самоприйняття. Трохи менший результат має показник по толерантності. Тобто, ці показники переважають в учасників дослідження.

Найменший показник спільний для обох груп дослідження – це життєва філософія. Але, якщо середній показник в першій групі становить 2,6, то в другій групи цей показник є вищим – 4,2. Варто зазначити, що по таким показникам як: відповідальність, автономність, контактність та креативність – у першої групи середній показник більший ніж у другій, по всім іншим критеріям вищий показник у другій групі.

Отже, по 6 показник в учасників другої групи вищі ніж у першої групи. А по 4 показниках кращий результат в першій групі.

Наступним було проаналізовано результати описової статистики по методиці особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха. Результат представлений у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Описова статистика прояву особистісної зрілості за Ю.З. Гільбуха

Показник	Група 1 (1курс)					Група 2 (4курс)				
	К-сть осіб	Мінімальне значення	Максимальне значення	Середнє значення	Стандартне відхилення	К-сть осіб	Мінімальне значення	Максимальне значення	Середнє значення	Стандартне відхилення
Мотивація досягнень	15	-6	28	6,6	8,2	15	-2	27	11,6	8,6
«Я»-концепція	15	-10	23	4,3	9,7	15	9	41	28,8	8,3

Продовження табл. 2.13

Почуття громадського обов'язку	15	-7	9	2,1	4,7	15	-3	12	4,3	4,5
Життєва установка	15	-17	20	5,6	8,5	15	-3	30	16,5	8,8
Здатність до психологічної близькості з іншою людиною	15	-1	14	4,9	4,3	15	-2	18	6,8	5,4

За цією методикою п'ять показників особистісної зрілості. Аналізуючи та порівнюючи дані описової статистики, отримали такі результати. Найбільше значення по результатам більше у першій групі ніж у другій групі, це по показнику мотивації досягнення – 28, але показник у другій групі менший лише на 1 бал. По всіх інших показниках більший в другій групі. А найменший показник належать першій групі, крім показника здатність до психологічної близькості з іншою людиною, у другій групі, менше на один бал.

Показник почуття громадського обов'язку має найменше середнє значення в обох групах. А найбільше значення в першій групі, це мотивація досягнень. А у другій групі найбільше значення має показник ставлення до свого «Я» («Я»-концепція). Порівнюючи показники середнього значення, то значення по більшості критеріям у другій групі більший результат.

Тож, за результатом описової статистики значення в другій групі вищий.

Аналіз результатів дослідження було проведено на основі результатів методики особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха, так як результатам були ідентичними, то для чіткості висновків та якісного порівняння розглянули одну методику.

В одну таблицю було зведено результати визначених рівнів особистісної зрілості обидвох груп дослідження. В першій групі, досліджували особистісну

зрілість студентів 1 курсу. В другій групі дослідження були студенти-психологи 4 курсу.

Результати встановлених рівнів особистісної зрілості представлені в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Рівень особистісної зрілості учасників дослідження

	Дуже високий рівень	Високий рівень	Задовільний рівень	Незадовільний рівень
Учасники групи 1 (1 курс)	0	0	43,0	57,0
Учасники групи 2 (4курс)	07,0	20,0	53,0	20,0

Аналізуючи результати порівняння бачимо, що дуже високий рівень особистісної зрілості мають 7% учасників 4 курсу, а серед учасників першої групи немає студентів з цим рівнем. Високий рівень особистісної зрілості має 20% учасників з групи два, а в учасників першої групи непередставлені учасники з цим рівнем.

Задовільний рівень серед учасників двох груп мають схожий результат з різницею у 10%, але друга група має більше учасників з цим рівнем. Більшість учасників першої групи мають незадовільний рівень, коли серед групи 4 курсу це показник дорівнює 20%.

Візуалізація отриманих результатів по групам дослідження рівня особистісної зрілості на рис. 2.11.

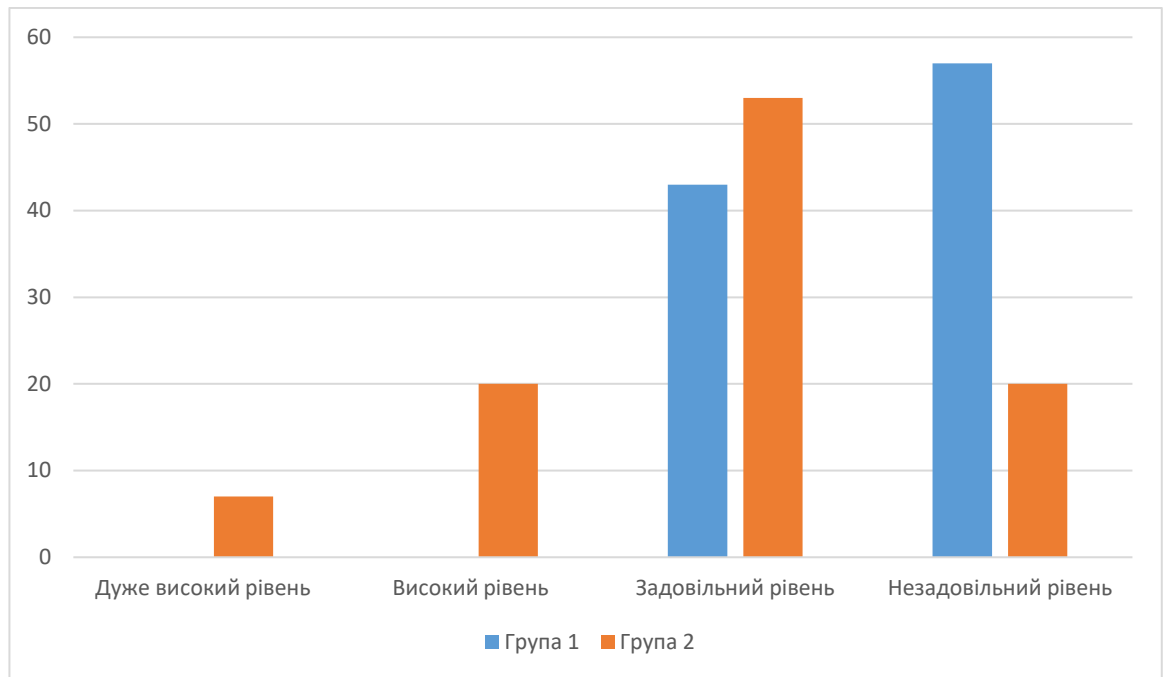

Рис. 2.11 Результати дослідження на рівень особистісної зрілості

Одержані результати емпіричного дослідження загалом показали, що студенти-психологи 4 курсу мають вищий рівень особистісної зрілості, ніж мають студентів-психологи які навчаються на 1 курсі психології. Але, серед них є учасники з незадовільним рівнем особистісної зрілості у кількості 20%. Тож, результати дослідження вказують на необхідність проведення додаткового корекційного впливу на формування особистісної зрілості.

2.3 Практичні рекомендації щодо покращення рівні особистісної зрілості майбутніх психологів

Для формування та розвитку особистісної зрілості важливі два критерія. Це, прагнення студента до особистісного зростання і відповідні умови в навчальному і позанавчальному просторі, тобто умови за яких можливе зростання особистісної зрілості. Ці два аспекти важливі, бо якщо немає якогось з них то розвиток не відбудеться.

Для формування особистісної зрілості, використовуються такі

психологічні засобами розвитку як: арт-терапія, тренінги особистісного зростання, консультування з питань особистісного зростання, анкетування, написання оповідань і автобіографічних розповідей, ведення щоденників особистісного зростання, створення індивідуальних програм розвитку професійно важливих якостей, з урахуванням результатів психодіагностичні методики, акмеологічні методики, супервізія і т. д.

Навчання важливо для розвитку особистісної зрілості майбутнього психолога, бо в комплексі працює над компетентностями. Під час тренінгу використовуються вправи на активізацію і розслаблення, зарядку, психологічні вправи, ігрові методи (ситуаційно-рольові ігри), проєктивне малювання, розбір інформативних притч, домашні завдання і т.д. ми ведемо щоденник особистісного зростання, в якому пояснюємо можливі причини конфліктів і наслідки того, як вирішувати різні типи конфліктів [13].

Тож, були сформовані такі практичні рекомендації, які допоможуть студентам самостійно покращити процес формування особистісної зрілості:

1. Дослідження поняття особистісної зрілості та усвідомлення важливості цього компонента для професійного становлення.
2. Проведення самодіагностики на особистісну зрілість та визначивши найближчі зони росту.
3. Формулювання та встановлення мети. Поставити цілі в різних сферах життя та кроки їх досягнення. Та працювати над їх виконанням.
4. Самопізнання. Це є важливим компонентом особистісної зрілості – знання про себе. Дослідження себе, своїх цінностей та інтересі. Свої сильні та слабкі сторони. Якими правилами будете послуговуватися. Пізнання власної автентичності та самого себе.
5. Ведення щоденник особистісного зростання. Де студент фіксує дані самоаналізу, самоспостереження, результати методик. Це важливо для можливості аналізу та порівняння результатів.
6. Покращення навичок тайм-менеджменту. Працювати над збільшенням ефективності використання часу, планування, визначати

пріоритети та освоєння різних вправ для управління часу. Все це допоможе бути більш організованим та дисциплінованим.

7. Саморозвиток. Розвиток своїх навичок та здібностей, різносторонньо розвиватися та пізнавати мистецтво. Постійний розвиток, яким людина сама керує допоможе повисити професіоналізм та збагатити внутрішній світ.

8. Самопіклування. Турбота про власне фізичне та психічне здоров'я. Ведення здорового способу життя, якісний сон, харчування та фізична активність, допоможе мати енергію на діяльність та гарно себе почувати. А вправи на зменшення впливу стресу допоможе збільшити емоційну стабільність.

9. Розвиток емоційного та соціального інтелекту. Підвищувати ефективність взаємодії з іншими людьми. Розвиватися у власній емоційній грамотності. Вчитися керувати своїми емоціями та екологічно їх проявляти. Здобуття навичок ефективного спілкування, слухання, вирішення конфліктів та надання підтримки.

10. Вдосконалення та саморефлексія. Час від часу, потрібно зупинитися та проаналізувати пройдений шлях, що йде за планом, а що ні, які є результати. Та на основі аналізу відкоригувати план дій, зрозуміти що треба додати для більшої ефективності та перевірити актуальність цілей.

11. Отримання нового досвіду. Додати до життя щось нове. Це допоможе зробити життя більш цікавим та насиченим. Відвідування місць де ніколи не були, спілкування з новими людьми, отримання заняття з незнайомого напрямку чи спробувати нову страву. Все це дасть можливість більш краще себе дослідити та отримати цікавий досвід.

12. Навичка прийняття невдач. Невдачі – невід'ємна частина життя. Тож, треба навчитися правильно до них ставитися. Прийняття цього факту, зменшить кількість стресу, а навичка брати від них користь, допоможе в здобутті досвіду та в подальшому розвитку.

13. Навичка підтримувати баланс. Вчитися правильно розподіляти час між роботою і відпочинком. Допоможе підвищити ефективність праці та

зробити життя збалансованим та більш здоровим. Дослідження який саме відпочинок підходить, допоможе почуватися себе краще.

14. Розвивати позитивних погляд на життя. Зосереджуйтесь на позитивних аспектах життя, здобутих досягненнях. Практика вдячності допоможе зробити життя більш змістовним. Цей аспект допоможе бачити сенс подій, що стаються та розуміння як їх можна використати для власного розкидку та щити більш щасливим життям.

15. Вміння сприймати критику та зворотній зв'язок. Вміння використовувати зворотній зв'язок для власного розвитку. Набуття вміння надавати зворотній зв'язок високої якості, дасть можливість відрізнати конструктивну критику від неконструктивної.

Так як у формуванні особистісної зрілості важливу роль відіграють викладачі, які організовують освітнє середовище, в якому студенти формуються як спеціалісти. Представляємо практичні рекомендації для педагогічних працівників.

1. Безпечне середовище. Будь який розвиток в межах чогось починається з формування безпечного середовище. Той простір де студентам будуть відчувати себе у психологічній безпеці. Саме цей елемент визначає наскільки можливий внутрішній розвиток та покращення показників особистісної зрілості.

2. Говорити зі студентами на тему особистісної зрілості. Показати актуальність даного явища для майбутніх психологів. Проведення діагностики для всіх студентів. Та вмотивувати розвиватися в цьому напрямку.

3. Організація процесу навчання з врахування розвитку у студентів навичок саморефлексії та самоаналізу. Виконання завдань для виконання яких потрібен критичний аналіз.

4. Важливо розвивати навички критичного мислення. Покращуйте навички ведення дискусії, аргументувати та відстоювати власні думки. Стимуляція аналітичного і критичного мислення.

5. Навички ефективного міжособистісного спілкування є важливим для

співпраці з іншими людьми. Та можливість задовільнити соціальні потреби студентів.

6. Для студентів, як майбутніх психологів важливо набути навичку самоосвіти. Тому, треба давати можливості для самоорганізації та самонавчання. Встановлення цілей, планувати їх досягнення та вміння оцінити результат – навички якими потрібно володіти особистісно зрілій особистості.

7. Самостійне прийняття рішення так вирішення проблем – навичка незалежного життя. Потрібна для розробки стратегій, формування власних думок та аргументації.

8. Викладач допомагає студентам коли дає конструктивний зворотний зв'язок, вказує на прогрес, сильні та слабкі сторони. Формування порад подальшого розвитку, допоможе скоротити час на формування особистісної зрілості.

9. Допомога в організації індивідуальної програми розвитку особистісної зрілості студентів.

10. Так як ми говоримо про студентів, то позитивним експертом впливу на їх формування, є транслявання власного професіоналізму. Розповіді про роботу яка виконується та власний шлях саморозвитку, через те що це реальні приклади допоможуть краще зрозуміти доросле життя та можливості для свого розвитку [45].

Для ціленаправлених занять, направлених на розвиток особистісної зрілості пропонуємо використовувати такі вправи.

Вправа 1. "Про себе" [35].

Мета: виявити свої власні ресурси, зосередити на них увагу учасників тренінгу та сформуванню позитивну "Я-концепцію".

Інструкція. Пропонується закінчити пропозицію чесно і відверто:

Я пишаюся собою, коли...;

Я симпатична людина, тому що...;

У мене є ці дві чудові якості...;

Це одна з найкращих речей, які я зробив (а) у своєму житті...;

Тому що я єдина людина в цьому світі (у)...;

У моєму житті був найкращий вчинок, коли я

Обговорення. Чи важко було відповісти на ці питання? Чому? Чи були у вас якісь труднощі, коли ви писали про себе "добре"?

Вправа 2. «Побудова рольового атому особистості» [45].

Мета: вивчити структуру власної ролі індивіда.

Суть цієї техніки полягає в тому, що людина малює ядро атома – це його "я", а навколо нього на 3 орбітах розташовуються люди, які важливі в його житті, показуючи, яка взаємодія була позитивною чи негативною.

Роль особистості Атома складається з ролей, які він відіграє на даному етапі життя: деякі з них, на думку людини, добре освоєні, заслуговують на вдосконалення, ще не повністю освоєні або взагалі не сформувалися, але повинні бути освоєні для подальшого успішного зростання. Побудова рольового атома дозволяє виявити вектори, сфери і причини рольової перевантаженості при формуванні рольового потенціалу людини.

Вправа 3. "Я-дар людству" [35].

Мета: виявити унікальність кожного члена групи; сформувати позитивну самооцінку.

Інструкція. Кожна людина – унікальне створіння. Кожному з нас необхідно вірити в свою винятковість. Подумайте, в чому полягає ваша винятковість і унікальність. Та сформулюйте декілька тверджень, у форматі "Я - подарунок людству".

Обговорення. Чи було важко виконати завдання? Чи змінилося ваше самовідчуття? Як ви ставитеся до подарунка? Чи готові ви продовжувати свою "роль" як подарунок?

Вправа 4. "Моє бачення" [45].

Мета: пояснити, як люди можуть по-різному інтерпретувати одну і ту ж ситуацію.

Учасникам групи пропонується аркуш паперу з фрагментами зображення квітки маргаритки. Учасники групи повинні на свій розсуд

доповнити малюнок, які фрагментарно намальований на аркуші. Потім малюнки учасників порівнюються. Слід зазначити, що жодна з картин не є унікальною, і рідко хтось малює квіти. Під час обговорення вправи учасники відповідають на питання: "спочатку всі шаблони були однаковими, але чому у всіх учасників вийшли різні малюнки?".

Вправа 5. "Роль у тілі" [35].

Мета: вивчити свою рольову структуру та емоційне ставлення до певної професійної ролі.

На початку вправи кожен член групи малює на папері контури свого тіла. Потім ознайомтеся з представленим списком професійних ролей і виберіть конкретний символ для кожної моделі дій, пов'язаний з нею, використовуючи кольорові олівці. Потім потрібно розмістити ці ролі в контурі тіла, відповідно до того де яка роль відчувається.

Після завершення роботи треба дати відповідь на такі питання:

- Які емоції та переживання виникали під час виконання завдання?
- Що ви відчуваєте, коли дивитеся на контури свого тіла, яким відведена та чи інша роль?
- Чому ви вибрали саме таке місце для ролі в контурі?
- Проаналізуйте, чи гармонійно розподілені ролі в контурі?
- Чи хочете ви щось змінити?
- Чи помітили ви якісь інсайти в результаті виконання завдання?

В результаті виконання вправи виявляється асиметрія рольової структури особистості (наприклад, якщо велика частина ролей розташована в області голови або шиї), стає можливим не тільки виявити перевантаження роллю, а й досліджувати емоційний фон кожного професіонала роль (головним чином, шляхом аналізу колірної гами, в якій зображений символ), місця, яке він займає в тексті (розмір букв).

Вправа 6. «Виміри власного «Я» [35].

Мета: роздуми про себе, розвиток самоідентифікації і розширення уявлень про себе.

Інструкція. Учасникам тренінгу пропонується закінчити пропозицію:

Я ніби птах, тому що....

Я перетворююся у сокола, коли.....

Я можу бути вітерцем, тому що

Я ніби мураха, коли

Я склянка води

Я відчуваю себе шматочком льоду, коли

Я чудова квітка

Я відчуваюсь скелею

Я можу бути небесною зіркою

Я стежинка

Я ніби риба

Я цікава книжка

Я пісенька

Я мишка

Я ніби буква «О»....

Я можу бути громом, коли

Я буваю напоєм

Я роса

Я ковток повітря

Я можу бути сонечком, коли

Я можу бути буревієм

Я – пісня

Я хмаринка

Я людина

Я можу бути

Обговорення. Уважно проаналізуйте свою відповідь. Що вас вразило? Які пропозиції ви відразу ж продовжили, а над якими подумали? Які з них не викликали бажання продовжувати? Які думки Вам близькі?

Вправа 7. "Намалюй свої страхи" [35].

Мета: подолати негативні переживання, символічно знищити страх та знизити емоційне напруження.

Інструкція. Учасникам пропонується намалювати страх і дати йому назву. Потім вони по черзі розповідають про свої малюнки. Після цього учасникам буде запропоновано кілька варіантів того, як позбутися страху: знищити малюнок (боязнь), зробити страшні речі цікавими, домалювати малюнок, прикрасити себе.

Обговорення:

1. Що зображено на малюнку? розкажіть мені про нього.
2. Які почуття ви відчували, коли малювали?
3. Який спосіб ви вибрали, щоб позбутися страху?
4. Які емоції ви відчували, коли "позбавлялися" від страху?
5. Чи змінилося зараз ваше ставлення до цього страху?
6. Які ще існують способи позбутися страху?
7. Яка різниця між страхом і фобією?

Таким чином, на нашу думку зазначеними методичними рекомендаціями можна пришвидшити формування особистісної зрілості у студентів-психологів під час навчання в університеті.

Висновок до другого розділу

Було проведено емпіричне дослідження особливості розвитку особистісної зрілості у майбутніх психологів. Для діагностики було використано валідні психодіагностичні методики.

Під час проведеного емпіричного дослідження дослідили особливості розвитку особистісної зрілості у студентів-психологів, а саме: визначення рівня особистісної зрілості. А також таких критеріїв особистісної зрілості як: відповідальність, децентрація, глибинність переживань, життєва філософія, толерантність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність та синергічність. А також такі критерії: мотивація до досягнень, ставлення до

самого себе ("Я" - концепція), почуття громадянського обов'язку, життєва позиція та здатність до психологічної близькості з іншими людьми. Комбінація методів застосовувалась для цілісного уявлення щодо питання.

Отримані результати емпіричного дослідження, в якому визначали рівень особистісної зрілості, були представлені чотирма категоріями: «дуже високий рівень», «високий рівень», «задовільний рівень» та «незадовільний рівень». Результати свідчили, що у більшості студентів 1 курсу «незадовільний рівень» сформованості особистісної зрілості, у всіх інших першокурсників «задовільний рівень». В свою чергу студенти 4 курсу мають вищий результат дослідження. У більшості учасників «задовільний рівень» сформованості особистісної зрілості. Однакова кількість учасників мають «високий рівень» та «незадовільний рівень». І в малої кількості результат – «дуже високий рівень».

Одержані результати емпіричного дослідження корелюються з віком учасників та етапу юнацького віку. У більш молодших учасників менший рівень розвитку особистісної зрілості, а в свою чергу у старших - вищий результат. Що підтверджує позитивний вплив навчання в університеті на розвиток особистісної зрілості.

Незважаючи на позитивну динаміку результатів між курсами, результати емпіричного дослідження вказують на необхідність організації додаткового корекційного впливу на студентів та акцентування уваги на дану проблематику, для більшої ефективності розвитку особистісної зрілості.

Для ефективного психологічного впливу формування особистісної зрілості були сформовані практичні рекомендації щодо покращення рівня особистісної зрілості майбутніх психологів.

Формувати особистісну зрілость можна використовуючи такі психологічні засоби розвитку як: арт-терапія, тренінги особистісного зростання, консультування з питань особистісного зростання, анкетування, написання оповідань і автобіографічних розповідей, ведення щоденників особистісного зростання, створення індивідуальних програм розвитку

професійно важливих якостей, з урахуванням результатів психодіагностичні методики, акмеологічні методики, супервізії і т. д.

У роботі представлено 15 практичних рекомендацій для покращення рівня особистісної зрілості студентів. Ці рекомендації охоплюють широкий спектр життєвих характеристик особистості. Так як: ознайомлення з поняттям особистісної зрілості, самодіагностика, цілепокладання, самопізнання, фіксація розвитку, управління часом, саморозвиток, сомопіклування, емоційний та соціальний інтелект, вдосконалення та саморефлексія, отримання нового досвіду, прийняття невдач, життєвий баланс, позитивний погляд на життя та вміння сприймати конструктивну критику та зворотній зв'язок.

Також, представлено 10 практичних рекомендацій для викладачів майбутніх психологів, для впливу на формування особистісної зрілості. Так, як проведення ціленаправлених занять за даною тематикою, є одним з ефективних методів формування, були запропоновані конкретні вправи для розвитку особистісної зрілості: «Про себе», «Побудова рольового атому особистості», «Я-дар людству», «Моє бачення», «Роль у тілі», «Виміри власного «Я», «Намалюй свої страхи». Кожна вправа спрямована на окрему складову особистісної зрілості.

Обрані практичні рекомендації на нашу думку допоможуть збільшити ефективність формування особистісної зрілості майбутніх психологів під час навчання в університеті. А також сприяють покращенню ефективності навчання, що є невід'ємною складовою професійного становлення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі представлено результати теоретично-емпіричного дослідження особливості розвитку особистісної зрілості.

1. Вивчення особистісної зрілості має довгий шлях, її почали досліджувати в межах багатьох наук, таких як: філософія, медицина, акмеологія та інші. Пізніше, після того як була виокремлена така наука як психологія, це питання стало вивчатися нею. Питанням особистісною зрілістю, переважно, займаються такі напрямки психології, як: гуманітарна психологія, когнітивна психологія та аналітична.

Особистісна зрілість є складним та динамічним структурним утворенням соціально-психологічного розвитку особистості, тому важко сформулювати конкретне визначення цьому поняттю. І зазвичай його пояснюють через критерії з яких воно складається. Але і тут кожен видатний науковець має своє бачення. За дослідженнями О.С. Штепи, особистісна зрілість складається з таких критеріїв: відповідальність, децентрація, глибинність переживань, життєва філософія, толерантність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність та синергічність.

Особиста зрілість є складовою частиною особистісного зростання та умова майбутньому успіху в професійному та особистому житті.

Основним періодом, протягом якого формується особистісна зрілість, є юнацький вік. Головне завдання, що вирішується людиною – це перехід від дитини до дорослої особистості. Етап, коли людина формує свою внутрішню позицію по відношенню до самого себе та світу, вчиться аналізувати ситуацію і приймати рішення. Під час цих процесів людина формує особистісну зрілість. Цей період співпадає з навчанням в університеті чи спеціалізованому навчальному закладі. Для досягнення особистісної зрілості важливо розвивати професійну сторону особистості. Цим формуванням займаються освітні установи. Однак навчання - це не тільки придбання професійних навичок, а й розвиток у всіх аспектах особистісної зрілості.

Особливістю особистісної зрілості майбутніх психологів є те, що свідомо регуляція своєї поведінки розвинена ще не повністю. Тому аналіз проблеми розвитку особистісної зрілості особистості в період навчання є важливим для забезпечення формування якісного результату освітнього процесу.

2. Було проведено емпіричне дослідження особливості розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів. Для реалізації дослідження було використано такі психодіагностичні методики: опитувальник особистісної зрілості (ОЗО) за О.С. Штепа. Та методика особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха. При обробці цих методик було проведено порівняння результатів, бо ці дві методики на визначення особистісної зрілості, мають різне підґрунтя. Базуються на різних складових понять. Та, отримані результати на рівень розвитку особистісної зрілості є схожими, тож результати є більш правдивими.

Одержані результати емпіричного дослідження загалом показали, що студенти-психологи 4 курсу мають вищий рівень особистісної зрілості, ніж мають студентів-психологи які навчаються на 1 курсі психології. Але, серед них є учасники з незадовільним рівнем особистісної зрілості у кількості 20%. Результати корелюють з віком учасників, тобто різною стадією юнацького віку. Більш молодші учасники мають низький рівень особистісної зрілості, а більш старші учасник в свою чергу, показали кращий рівень кращі сформованості особистісної зрілості.

Хоча результати дослідження представляють позитивну динаміку розвитку особистісної зрілості, є необхідність додаткового корекційного впливу на формування особистісної зрілості.

3. Було розроблено практичні рекомендації підвищення рівня розвитку особистісної зрілості майбутніх психологів. Рекомендації включають: представлення психологічні засоби для формування особистісної зрілості; практичні рекомендації студентам для самостійного розвитку, рекомендації викладачам для створення простору який буде допомагати розвивати особистісну зрілість у студентів та практичні впливи для проведення

ціленаправлених занять. Специфіка формування особистісної зрілості є те, що це довгий процесом, який триває протягом багатьох років. Тож, одним з найефективнішим способом корекції буде постійний вплив спрямований на розвиток особистісної зрілості. Регулярні дії та свідомий підхід до всіх аспектів життя допоможуть студентам, а згодом випускникам, покращити свій рівень особистісної зрілості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Н. О. Психологічна зрілість як основа готовності до професійної діяльності психолога / Н. О. Антонова, Л. І. Рибачук // Проблеми сучасної психології : зб. наук. Праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / наук. ред. С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 7. – С. 29–43.
2. Антонова Н. О., Рибачук Л. І. Психологічна зрілість як основа готовності до професійної діяльності психолога / Н. О. Антонова, Л. І. Рибачук // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 7. – С. 29-43.
3. Барабанова С.В. Особистісна зрілість та відповідальність: соціально-психологічний аспект: монографія – Київ: Інтерконтиненталь-Україна, 2020. — 364 с.
4. Баранова С.В. Концепція особистісної зрілості в умовах суспільних трансформацій // Проблеми політичної психології: зб.статей /НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології; заг.ред. М.М.Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2017. – Вип. 5(19). – С. 126-133.
5. Баранова С.В. Особливості турботи особистості про себе як показник особистісної зрілості //Теоретичні і прикладні проблеми психології. Збірник наукових праць СНУ ім. В.Даля № 2 (37), 2015. – С. 74-81.
6. Боришевський М. Й. Психологічні механізми розвитку особистості / М. Й. Боришевський // Актуальні проблеми психології. – Т. 1: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К.:Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2001. – Ч. 2. – С. 26–33.
7. Варій М. Й. Психологія особистості : навч. пос. Київ, 2008. 592 с

8. Галузьяк В. М. Дослідження особистісної зрілості у зарубіжній психології та педагогіці / В. М. Галузьяк // Вища освіта України. – 2012. – № 1 (додаток 1). Тематичний випуск: Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору. – С. 205-211.
9. Гільбух Ю. З. Тест-опитувальник особистісної зрілості. К.: Науковопрактичний центр «Психодіагностика та диференційоване навчання», 1994. 24 с.
10. Дідик Н. М. Професійно значущі характеристики особистісної зрілості майбутніх психологів: дис. кандидата психол. наук : 19.00.07 / Наталія Михайлівна Дідик. – Київ, 2013
11. Дідик Н. М. Теоретичне обґрунтування моделі професійно значущих характеристик особистісної зрілості майбутніх психологів / Н. М. Дідик // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 12. – С. 36–43
12. Дідик Н. М. Феномен особистісної зрілості в інтерпретації українських дослідників. Молодий вчений. 2014. № 1 (03). С. 13
13. Дідик Н. Психологічні засоби розвитку професійно значущих характеристик особистісної зрілості майбутніх психологів. Освіта регіону. Номер №2 2011 с. 434–436
14. Долинська Л. В., Заушнікова М. Ю. Особистісно-професійна зрілість як психологічна умова формування комунікативної компетентності майбутнього логопеда. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки : зб. наук. праць / за наук. редакцією І. С. Булах. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. Вип. 15 (60). 125 с. – С. 35-46.
15. Долінська Ю. Г. Самоактуалізація особистості майбутнього психолога у процесі професійної підготовки – Київ, 2000. – 196 с.
16. Дружиніна І. Професійне становлення майбутніх психологів: теоретико-методологічний аналіз проблеми / І. Дружиніна // Освіта регіону. – 2011. – № 2. – С. 425–428.
17. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості формування та активізації

- особистісної зрілості / Г. А. Дьоміна // Практична психологія та соціальна робота, 2006. – №5. – С. 24 – 31.
- 18.Завгородня О. В. Особистість: шляхи досягнення зрілості / О. В. Завгородня // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – №12. – С. 11-17.
 - 19.Загальна психологія з практикумом: лабораторний практикум частина 2 з дисципліни для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 053 Психологія / укладач Б.В. Барчі. - Мукачево : МДУ, 2017. - 51с. с. 18 2.1
 - 20.Засекіна Л. В. Мовленнєва культура як критерій особистісної зрілості / Л. В. Засекіна // Психологічні перспективи. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волинського національного університету імені Л. Українки, 2010. – Вип. 15. – С. 61-72.
 - 21.Заушнікова М. Ю. Особливості розвитку особистісної зрілості майбутнього логопеда / М. Ю. Заушнікова // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів та аспірантів Інституту філософської освіти та науки, 14-18 травня 2018 року / ред. рада І. І. Дробот (голова) [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 157–160
 - 22.Заушнікова М.Ю., Гладка М.А. Особистісна зрілість: психологічні аспекти. Збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства». Ірпінь 2024.
 - 23.Камєнєва Л.В. Передумови досягнення професійної зрілості психологами-практиками// Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України / За ред. С.Д.Максименка, Л.А.Онуфрієвої. – Вип. 15. - Кам’янецьПодільський: Аксіома, 2012. – С. 212-221.

- 24.Католик Г. В. Психологія формування професійної Я-концепції практичного психолога. Монографія докт. Дисертації. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 405 с.
- 25.Копець Л. Психологія особистості. К.: Києво Могилянська академія, 2007. С. 50-69.
- 26.Кордунова Н. О., Потапчук Л. В. Теоретичний аналіз проблеми становлення особистісної зрілості у студентському віці. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. 10, Вип. 28. 2016. С. 217-225
- 27.Лукашевич, О. А. (2009) Особливості досягнення особистісної зрілості студентами вищого навчального закладу. Науковий часопис НПУ імені П. Драгоманова. Психологічні науки: зб. наук. праць. №21 (45). Серія №12. 117 с.
- 28.Лучик Т. Формування зрілої особистості в кризових умовах життя Львів 2022 100 с.
- 29.Меднікова Г. І. Особистісна зрілість: сутність та критерії. Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. Психологія. 2012. № 44 (2). С. 127 – 134.
- 30.Михайличенко В. Є. Психологія розвитку особистості: монографія. Харків: НТУ «ХПІ», 2015. 388 с.
- 31.Москаленко В.В. Психологія соціального впливу: Навч. Пос. – К. Центр учбової літератури, 2007. – 448 с.
- 32.Н. Кордунова Особистісна зрілість як чинник розвитку особистості в юнацькому віці/5 Міжнародна науково-практична інтернет-конференція
- 33.Наумчик Н. В., Тарасенко Н. В. Психологічна зрілість особистості сучасних студентів / Н. В. Наумчик // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / С. Д. Максименко. – К., 2010. – Т. XII. – Ч. 2. – С. 183-189.
- 34.Новосилецька К. Психологічні особливості розвитку особистісної зрілості студентів Хмельницький 2023. 97 с.. 2.4

35. Особистісна зрілість майбутнього психолога: емпіричні дослідження, моделювання і прогнозування процесу становлення : колективна монографія / кол. авт. : наук. ред. З. М. Мірошник. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. – 278 с 2.6 вправа 2 і 4
36. Особистісна зрілість як проблема сучасної психології. Том 1 : колективна монографія / кол. авт. ; наук. ред. З. М. Мірошник. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. – 220 с.
37. Панок В. Г. Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога. 1998. №4. С.5 7, №5. С. 4 – 6.
38. Поліщук В. М. Криза 17 років як перехідний період від підліткового до юнацького віку./В.М. Поліщук/ Практична психологія та соціальна робота: наук.-практ. осв-метод. Журнал.-2011-№11,с.16-20
39. Поліщук О.М. Особливості особистісної зрілості в ранній дорослості / Поліщук О.М. – Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць – Вип 743. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2015.
40. Потапчук Л.В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників: дис. ...Канд.. психол. наук: 19.00.07 / Л.В. Потапчук. – Луцьк, 2001. – 205с.
41. Прикладна психодіагностика в Національній гвардії України : метод. посіб. / Колесніченко О. С. та ін.; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НАНГУ, 2020. 388 с 2.2
42. Прищак М.Д., Мацко Л.А. Психологія Ч.1: навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. – Вінниця: ВНТУ, 2013 – 98 с. С. 18 – 31.
43. Темрук О.В. Розвиток особистісної зрілості майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки Київ 2006 – 210 с.
44. Титаренко Т. М. Рання молодість: проблеми смислоутворення, подальше професійне й життєве самовизначення / Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелєва та ін. – Вид. 2-е. – К.: Либідь, 2001. –

150 с.

45. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання. [текст] : навч. посіб. / В. М. Федорчук – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 250 с. 2.5 всі вправи
46. Цина В. І. Використання стратегії вивчення педагогічної практики у формуванні особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. 2015. Вип. 1. С. 36–37.
47. Шаповал І. Особистісна зрілість: структурно-функціональний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2021. Випуск 8. С. 179–185.
48. Шевченко Н. Ф. Особливості професійної спрямованості студентів психологічного фаху: ціннісно-сміслові і мотиваційні компоненти / Н. Ф. Шевченко // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. – 2008. – Вип. 26. – С. 185-197. – (Серія: Психологія).
49. Штепа О. С. Диспозиційна модель особистісної зрілості. Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.05 / О. С. Штепа; Ін-т соц. та політ. психології АПН України. К., 2006. 17 с.
50. Штепа О. С. Модель особистісної зрілості. Проблеми гуманіт. наук: Наук. Зап. ДДПУ. Дрогобич: Вимір, 2004. Вип. 13. Психологія. С. 130 – 140.
51. Штепа О.С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 210 с.
52. C. Rogers. On Becoming a Person: A Therapists View of Psychotherapy. Boston, 1961 365 с.
53. Cherkashin, A.I. (2017), “Definition of “personal and professional maturity” within psychological research” [“Definitsiia «osobystisno-profesiina zrilist» u psykhologichnykh doslidzhenniakh”], Pravo i Bezpeka, No. 3, pp. 159–164.

- 54.Greenberger E. Defining psychosocial maturity in adolescence // *Advances in Child Behavioral Analysis and Therapy*. – 1984. – №3. – P. 1- 37.
- 55.Inkeles A., Leiderman H. An approach to the study of psychosocial maturity // *International Journ. of Comparative Sociology*. – 1998. V. 39. Issue 1. – P. 52 – 76
- 56.Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality* (First ed.). Harper & Row. 411 c.